

**Paikan baletti
– kokemuksellinen liike
rakennetussa ympäristössä**

LAURA TUORILA

**Paikan baletti
– kokemuksellinen
liike rakennetussa
ympäristössä**

LAURA TUORILA

Paikan baletti on arkkitehti David Seamonin (1979) käyttämä termi, joka perustuu kaupunkitutkija Jane Jacobsin aiempiin huomioihin. Paikan baletissa usean ihmisen arkiset liikerutiinit muodostavat "tanssin", joka on tiiviisti sidoksissa fyysiseen paikkaansa.

PAIKAN BALETTI
– KOKEMUKSELLINEN LIIKE RAKENNETUSSA YMPÄRISTÖSSÄ
LAURA TUORILA

KINESIS 11

ISBN 978-952-353-007-2 (painettu julkaisu)
ISSN 2242-5314 (painettu julkaisu)

ISBN 978-952-353-008-9 (verkkojulkaisu)
ISSN 2242-590X (verkkojulkaisu)

JULKAISUJA
Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu
2018
© Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu ja tekijä

JULKAISUSARJAN ILME, KANNEN SUUNNITTELU JA PÄÄLLYKSEN MUOTOILU
BOND Creative Agency
www.bond.fi

TAITTO
Atte Tuulenkytä, Edita Prima Oy

PAINOTYÖ & SIDONTA
Edita Prima Oy, Helsinki 2018

PAPERI
Scandia 2000 Natural 240 g/m² &
Scandia 2000 Natural 115 g/m²

KIRJAINPERHEET
Benton Modern Two & Monosten

Sisällysluettelo

Esipuhe	9
Tanssijan kokemus kaupunkitilasta	9
Johdanto	11
Tutkimuksen lähtökohdat	11
Tutkimuksen rakenne	12
Tutkimustapa ja aineiston esittely	13
Aikaisempi tutkimus	15
Keskeiset käsitteet	19
Kokemuksellinen tila	19
Subjektiivinen kehokäsitys	21
I Keho ja arkkitehtuuri	23
Näköaistin korostuneen aseman kritiikki	24
Näköaistin dominanssin vaikutus arkkitehtuuriin	26
Keholliseen vuorovaikutuksen kannustaminen	28
Tila avautuu moniaistiseksi liikkeessä	29
Liikkeen rooli tilakokemuksessa	31
Kehon hiljainen tieto	33

II Kokemuksellinen liike kaupunkiympäristössä 37

Jäätynyt keho 38

Ajelehtimisestä analogiseen 39

Teorian ja käytännön välinen ristiriita 41

Liikkeen muodostuminen kaupunkiympäristössä 42

Rakennettu ympäristö lavasteena 47

Tuntemattomien yhteisö 48

Paikan baletti 50

III Suunnittelija koreografina 57

Tavoitteena ajautuminen perille 57

Toimintaan kannustaminen 59

Materiaalien merkitys 61

Havaitsemisen mittakaava 63

Arjen liikkumisympäristöjen kehittäminen 64

Vuorovaikutteinen suunnittelu 67

Rakennetun ympäristön koreografia 70

Johtopäätökset	73
Oma arvio ja aiheita lisätutkimukselle	76
Lähteet	79
Painetut lähteet	79
Painamattomat lähteet	82
Kuvat	82
Liitteet	83
Kehon potentiaali	83
Kehollistunut arkkitehtuuri	84
Kysymys julkisen tilan politiikasta	85

Esipuhe

Tanssijan kokemus kaupunkitilasta

Koreografi Willi Dornerin teoksessa *Bodies in Urban Spaces* kymmenkunta tanssijaa juoksee läpi ennalta määritellyn reitin kaupungissa. Tanssijat muodostavat reitin varrelle ihmispatsaita käyttäen hyväkseen kaupungin rakenteita, kuten ikkunasyvennyksiä, tolppia ja sähkökaappeja. Yleisö muodostuu sekä varta vasten paikalle saapuneista ihmisistä että ennen kaikkea ohikulkijoista. Monet ohikulkijat lähtevät kulkemaan esityksen perässä.

Teos aiheuttaa yleisössä välittömiä ja voimakkaita reaktioita. Patsaat naurattavat ihmisiä ja patsaiden ympärille muodostuu valokuvaava rinki. Osa yleisöstä paheksuu aidoilla kiipeileviä tanssijoita, mutta suurin osa yleisöstä on innoissaan. Vanhemmatkin ihmiset saattavat keskeyttää tekemisensä ja lähteä juoksemaan patsaiden perässä. Patsaat itsessään eivät aiheuta kenellekään harmia, mutta perässä kulkeva yleisö saattaa esimerkiksi tukkia autotien.

Näin teoksen Helsingissä vuonna 2007. Kuljin patsaiden perässä reitin, jota en muuten kulkisi kotikaupungissani. Olin yllättynyt siitä, miten paljon teos vaikutti siihen, miten aloin tarkkailla ympäristöäni. Kiinnitän edelleen katseeni Kasarmintorin sähkökaappiin, jonka päällä näin kymmenen vuotta sitten rivin kengänpohjia.

Osallistuttuani myöhemmin *Bodies In Urban Spaces* -teokseen tanssijana, sain kokea uuden puolen teoksesta. Intensiivinen harjoitusjakso kestää noin viikon, jonka aikana tanssijat harjoittelevat Dornerin suunnitteleman reitin. Osallistumme aktiivisesti teoksen koreografian työstämiseen ehdottamalla patsaiden paikkoja ja muo-

toja. Olen ryöminyt viemärisyvennyksiin, juuttunut pää alaspäin puhelinkoppien väliin ja neuvotellut lukuisia kertoja paikallisten poliisien kanssa. Kaiken tämän ansiosta nämä kaupungit merkitsevät minulle erityisen paljon. Koen osan kaupungista kuuluvan minulle, ihan kuin tietäisin salaisuuksia näistä kaupungeista.

Johdanto

Kirjoitin *Paikan baletin* Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulun tilasuunnittelun koulutusohjemaan maisterin opin- näytetyönä. Opintojeni ohella olin työskennellyt tanssijana ja esiin- tynyt Dornerin kaupunkitilaan sijoittuvassa teoksessa. Kirjoituk- sessani tarkastelen suunnittelijan näkökulmasta tietoa, jota olin teoksen tanssijana kerännyt kaupungeista. Vaikka opinnäytetyössä- ni tutkin nimenomaan tilasuunnittelun alalla vallitsevia käsityksiä, sopii kirjoitukseni luettavaksi kaikille, joita kiinnostaa liikkeeseen liittyvien ilmiöiden monialainen tarkastelu. Olen muokannut teks- tiäni pieniltä osin tätä Kinesis-sarjassa julkaistavaa versiota varten.

Tutkimuksen lähtökohdat

Inspiroituneena *Bodies in Urban Spaces* -teoksen esiin nostamista huomioista koskien kaupunkitilaa, keskityn tekstissäni tutkimaan kehon liikkeen roolia tilakokemuksessa. Tarkastelen kehon liik- keeseen liittyviä ilmiöitä suunnittelijan näkökulmasta ja tutkin, mitä muutospaineita ilmiöt aiheuttavat rakennettuun ympäristöön. Pohdin, onko suunnittelijoiden tämänhetkinen tapa käsitellä ihmis- kehoa ja sen liikettä rakennetussa ympäristössä perusteltu ja onko näkemystä tarvetta laajentaa. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mitä rakennetun ympäristön kehollinen kokeminen tarkoittaa?
2. Miten kokemuksellinen liike voidaan huomioida rakennetun ympäristön suunnittelussa?

Rajaan työni käsittelemään kysymyksiä julkisessa kaupunkitilassa, johon lasken kuuluvaksi myös siirtymän ulkotilasta sisätilaan kuten kadulta ulko-oven kautta kotiin. En kuitenkaan painota liikkumista kaupunkitilassa nimenomaan julkisena tekona, minkä vuoksi käytän julkisen kaupunkitilan lisäksi myös termiä rakennettu ympäristö kuvaamaan edellä esittelemäni rajauksen mukaista ympäristöä. Tärkeimpänä mielenkiintoni kohteena on ihmisen arjen toiminnoissa tapahtuva liike.

Tutkimuksen rakenne

Esiintyessäni Dornerin teoksessa tein huomion, että monet viime vuosikymmeninä valmistuneet rakennukset ja kaupunginosat eivät kannusta keholliseen kohtaamiseen. Tekstissäni erittelen ja artikuloin kirjalliseen aineistoon perustuen, mistä keholliseen kokemukseen perustuvassa huomiossani on kyse. Laajennan sen jälkeen keskustelun käsittelemään yleisemmin liikkeeseen perustuvaa kokemusta rakennetussa ympäristössä. Lopuksi pohdin, millä tavoin kokemuksellinen liike voidaan huomioida suunnittelussa.

Tutkimukseni koostuu kolmesta osasta. Ensimmäisessä luvussa käsittelen kehon ja arkkitehtuurin välistä suhdetta. Esittelen arkkitehti ja teoreetikko Juhani Pallasmaan esittämän arkkitehtuuria koskevan kritiikin, joka tukee tanssijan roolissa tekemiäni huomioita kehollisen vuorovaikutuksen vaikeudesta. Kritiikissä esitetään, että arkkitehtuuri ei enää tue eksistentiaalisen kokemuksemme tarvetta. Kritiikin mukaan vieraannuttava arkkitehtuuri on seurausta näköaistin dominanssista yhteiskunnassamme. Ratkaisuksi on esitetty tilannekohtaisen kehollisen vuorovaikutuksen mahdollistamista rakennetussa ympäristössä. Pallasmaan mukaan tavoitetta voi lähestyä suunnittelemalla tiloja, jotka tarjoavat moniaistisen kokemuksen.

Rajaan tutkimukseni käsittelemään kehon liikettä osana laajempaa keskustelua kehollisuudesta arkkitehtuurissa. Rajausta perustelee se, että tila avautuu moniaistiseksi vasta liikkeessä ja tilakokemuksen syntyminen edellyttää liikettä. Myös kokemukseni kaupunkitilasta *Bodies in Urban Spaces* -teoksessa perustui liikkeeseen. Liikkeeseen sisältyy ainutlaatuinen kokemuksen ja toiminnan yhtäaikaisuus, sillä liike on ”tehdä jotain”. Liikkeeseen kannustavalla suunnittelulla kannustetaan toisin sanoen myös toimintaan. Tutkin liikettä ensin havaitsemisen tasolla luvussa yksi ja sitten laajemmin henkilökohtaista ja sosiaalista tilaa rakentavana toimintana luvussa kaksi.

Tutkimukseni kolmannessa ja viimeisessä luvussa teen yhteenvedon edellisistä luvusta ja nostan esille suunnittelun kanalta tärkeiksi nousseita asioita. Koska liikkeen tutkimus on vielä menetelmällisesti varsin hajallaan, tavoitteeni on konkreettisten suunnitteluohjeiden sijaan ehdottaa mahdollisia suuntia suunnittelulle ja jatkotutkimukselle. Tärkein tavoitteeni on laajentaa tilasuunnittelun alalla näkemystä siitä, miten ihmiskeho ja etenkin sen liike rakennetussa ympäristössä ymmärretään ja mihin perustuen rakennettua ympäristöä suunnitellaan.

Tutkimustapa ja aineiston esittely

Tutkimukseni on lähtökohdiltaan fenomenologinen tutkimus: olen kiinnostunut selvittämään miten kokemus rakennetusta ympäristöstä muodostuu ¹. Fenomenologiassa (aika)tilan katsotaan rakentuvan kehosta käsin. Koska keho aistii ja merkityksellistää havain-

1 Fenomenologisesta tutkimusotteesta: ks. esim. Kusenbach 2003; Wunderlich 2008.

toja, sen katsotaan olevan keskeinen toimija ihmisen muodostaessa kokemusta ympäristöstään.²

Kokemusta on luontevaa tutkia itse tilanteessa³. Kokemukseni *Bodies in Urban Spaces* -teoksesta perustuu liikkeeseen ja on korostetun moniaistinen. Kokemuksen luonteen ansiosta *Bodies in Urban Spaces* -teos opettaa – ei ajattelemaan arkkitehtuuria – vaan ajattelemaan arkkitehtuurilla⁴. Tanssijan roolissa saamani kehollinen kokemus kaupungeista paljastaa jotain oleellista rakennetusta ympäristöstä.

Teoksen tanssijana keräämäni tieto on intiimiä tietoa kaupunkitilasta. Kirjallisuusanalyysin avulla sanallistan teoksessa keräämäni tietoa. Keholliseen kokemukseen perustuvan esiyymmärrykseni merkitys aineiston tuottamisessa on keskeinen. Kokemukseni ja kirjallisen aineiston välinen keskustelu tulee esiin teoksesta otetuissa valokuvissa, jotka ovat Lisa Rastin ottamia. Olen myös liittännyt kirjan loppuun kirjoittamiani lyhyitä tekstejä teoksesta.

Lähdeaineistoni koostuu pääasiassa arkkitehtuurin teorian, ympäristöpsykologian ja ympäristöestetiikan kirjallisuudesta. Tutkimukseeni on vaikuttanut erityisen paljon filosofi Jaana Parviaisen kirjoitukset kehollisuudesta ja liikkeestä. Parviaisen oma tutkimus käsittelee usein virtuaaliympäristöä, mutta hänen monialainen otteensa liikkeen tutkimukseen soveltuu myös rakennetun ympäristön tarkastelun tueksi. Jani Tartian ympäristöpolitiikan pro gradu -tutkielma on ollut myös suurena apunani. Tartian kiinnostavat huomiot liikkeen ja kaupunkiympäristön suhteesta ovat vaikuttaneet etenkin

2 Parviainen 2009, 81–82.

3 Thomas 2013, 82–83.

4 Haedicke 2015, 6.

käyttämäni lähdeaineistoon. Suunnitteluratkaisuissa tukeudun etenkin ihmislähtöisestä suunnittelusta kiitetyn arkkitehdin Jan Gehlin kirjoituksiin.

Aikaisempi tutkimus

Dornerin teoksessa olen kehollisessa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa ja toiminta muistuttaa skeittaajien ja parkourin harrastajien aktiivista tapaa käyttää kaupunkia. Skeittauksen ja arkkitehtuurin suhteesta on kirjoittanut laajimmin arkkitehti Iain Borden ⁵. Parkouriin liittyvä tutkimus arkkitehtuurin alalla on vähäisempää, mutta suunnittelun näkökulmasta kiinnostavaa tutkimusta on tehty 2000-luvulla kaupunkitutkimuksen alalla ⁶.

Perinteisesti liikkeen tutkimus on tapahtunut liikunnan, urheilun ja tanssin alalla, mutta kiinnostus liikkeen tutkimukseen on herännyt 2000-luvulla monilla muillakin tieteen ja taiteen tutkimusaloilla. Monet liikkeen tutkijat ovat kiinnostuneet uudestaan 1900-luvun liikkeen teorioista. Arkkitehtuurin alalla monialaisen liikkeen kiinnostuksen herääminen näkyy muun muassa uutena tapana lähestyä asioita.⁷

Arkkitehti Daniel Libeskind on tarkastellut kaupunkiympäristöä siitä näkökulmasta, miten se ohjaa ihmisten toimintaa ja vuorovaikutusta ⁸. Arkkitehtuurin teoreetikko Bill Hillier on puolestaan kehittänyt kollegoidensa kanssa analyyttisen Space Syntax -teorian,

5 Ks. Borden 2001.

6 Ameen & Tani 2007; Ameen & Tani 2012.

7 Parviainen 2011, 109-110.

8 Ks. Libeskind 2001.

jossa tarkastellaan katuverkoston sosiaalisia vaikutuksia⁹. Maisema-arkkitehti Alison Hirsch on palannut tutkimaan maisema-arkkitehti Lawrence Halprinin 60- ja 70-luvun suunnitelmia. Halprin työskenteli läheisesti vaimonsa tanssija Anna Halprinin kanssa. Halprin käytti suunnittelussaan esitysteorioita ja kehitti suunnittelumetodin, jossa hän käyttää ihmisen ja ihmisvirtojen liikettä suunnittelun lähtökohtana.¹⁰ Eurooppalaisessa kaupunkisuunnittelussa jalankulkijan rooli on alettu ottaa aiempaa paremmin huomioon¹¹.

Rakennetussa ympäristössä liikkumista on kuitenkin usein tarkasteltu liikenteenä. Toinen toistuva tapa lähestyä asiaa on romantisoitu matka. Kuten arkkitehti ja tutkija Laura Uimonen huomauttaa, arjessa tapahtuvat liikkumisen kokemukset jäävät näiden tarkastelutasojen välille.¹² Käytämme päivittäin paljon aikaa paikasta toiseen siirtymiseen ja on kiinnostavaa pohtia, millaisia merkityksiä arjessa liikkuminen luo rakennettuun ympäristöömme.

Filosofi Jaana Parviaisen mukaan liike on huomioitu suunnittelussa, mutta siinä on tavoiteltu lähinnä funktionaalisuutta ja käyttäjäturvallisuutta¹³. Arkkitehti Peter Blundell Jonesin mukaan ihmisen liikkeessä syntyvä kokemus onkin unohdettu rakennetun ympäristön suunnittelussa viimeisen sadan vuoden aikana. Blundell Jones väittää, että kokemuksellista liikettä pidetään suunnittelussa esteettisenä lisänä ja peräänkuuluttaa tutkimusta, joka auttaisi

9 Hillier & Hanson 1984; Hillier 1996.

10 Ks. Hirsch 2014.

11 Lavadinho & Winkin 2008, 155.

12 Uimonen 2006, 124.

13 Parviainen 2007, 46-47.

meitä ymmärtämään paremmin ilmiöitä, joita liikkeeseen sisältyy.¹⁴ Parviaisen lisäksi filosofit Ossi Naukkarinen ja Arto Haapala ovat huomauttaneet, että liike on laajasti eri elämänaalueilla vaikuttava ilmiö ja sitä tulisi käsitellä erottamattomana osana yhteiskuntaamme ja kulttuuria¹⁵. Täten liikettä tulisi tutkia myös osana rakennettua ympäristöä.

Elämäntapojen muutokset, ja niiden myötä liikkeen merkitys kaupunkitilassa, tulevat muuttumaan lähitulevaisuudessa mm. virtuaalisen tilan ja teknologisten keksintöjen tarjoamien mahdollisuuksien vuoksi. Jos liikenne tullaan näkemään palveluna, tarkoittaa se esimerkiksi mahdollisuutta henkilöautojen vähenemiseen kaupunkitilassa¹⁶. Lisäksi kaupankäynti siirtyy mahdollisesti vielä nykyistä enemmän verkkoon. Jos kaupunkitila ei tulevaisuudessa perustu nykyisessä määrin liikenteelle ja kaupankäynnille, tilaa vapautuu muulle käytölle. Juuri nyt on kiinnostavaa ja ajankohtaista miettiä, millaista liikkumisen kulttuuria ja toiminnan mahdollisuuksia haluamme tulevaisuuden kaupunkitilan tarjoavan.

14 Bludell Jones & Meagher 2015, 4-6.

15 Parviainen 2007, 55.

16 KSV 2013, 18.

Keskeiset käsitteet

Kokemuksellinen tila

Käsittelen kirjoituksessani tilaa pitkälti filosofi Jaana Parviaisen tilakategoriseen jaotteluun pohjautuen. Parviaisen jaottelu on ajankohtainen ja ottaa erityisen hyvin huomioon teknologistuneen kulttuurimme vaikutuksen tilan määrittelemiseen. Vaikka helpottaakseni hahmottamista käsittelen tilaa erilaisiin kategorioihin jakautuneena, en pidä tilan kokemisen mekanismeista niin suoraviivaisena kuin kategorisointi antaa helposti ymmärtää.¹⁷

Fenomenologit jakavat tilan usein objektiiviseen ja subjektiiviseen tilaan. Objektiivisella tilalla tarkoitetaan fyysistä ja mitattavissa olevaa tilaa, kun taas subjektiivisella tilalla viitataan yleensä havaittuun ja koettuun tilaan. Yhdyn Parviaisen mielipiteeseen siitä, että etenkin virtuaalisen tilan kasvun myötä fenomenologinen kah-tiajako tuntuu vanhentuneelta ja puutteelliselta tavalta määritellä tilaa. Parviainen nostaa esiin myös filosofi Maurice Merleau-Pontyn sekä filosofi ja neurologi Erwin Strausin huomiot, joiden mukaan tilan kokemuksellisuutta on yleensä tutkittu luonnontieteellisen tutkimuksen avulla, joka korostaa mitattavan tiedon merkitystä. Tällöin tilan kokemuksellisuuden tutkimusta rajoittavat objektiivisen tilan ehdot.¹⁸

17 Parviainen 2007, 39-49.

18 Parviainen 2007, 39-49.

Parviainen pyrkii hylkäämään geometrisen tilakäsityksen kokemuksellisen tiedon tuottajana ja esittelee kolme tilakategoriaa: objektiivinen tila, kokemuksellinen tila ja virtuaalinen tila. Tutkimukseni kannalta on oleellista määritellä tarkemmin kaksi ensin mainittua.¹⁹

Objektiivinen tila (tai fyysinen tila) on tila-avaruus, joka muodostuu ihmisen ja luonnon muovaamista kappaleista. Objektiivisessä tilassa sijaitsevat oliot ovat jossain määrin laskettavissa ja mitattavissa tilavuuksina ja etäisyyksinä kolmiulotteisessa koordinaatistossa. Tutkimukseni kannalta oleellista on ymmärtää, että vaikka objektiivista tilaa ei olekaan fenomenologisen tilakäsityksen mukaan mahdollista koskaan saavuttaa, perustuu aistein havaittu kokemuksellinen maailma aina objektiivisen tilan olemassaoloon. Havaintoa tilasta ei voi syntyä ilman fyysistä tilaa.²⁰

Kokemukselliseen tilaan kuuluu havaittu tila, joka muodostuu kehossa ja avautuu kehosta käsin. Kokemuksellinen tila syntyy siis havaitusta objektiivisesta tilasta. Kokemukselliseen tilaan sisältyy lisäksi muun muassa emotionaalisia tilakokemuksia. Esimerkiksi syvyyden kokeminen voi aiheuttaa pelon tai jännityksen tunnetta. Filosofeihin Henri Lefebvreen ja Michel Foucaultiin sekä taidehistorioitsija Kirsi Saarikankaaseen viitaten Parviainen kirjoittaa, että kykenemme lisäksi erottamaan tiloihin sisältyviä historiallisia, sosiaalisia ja poliittisia merkityksiä. Nämä sosiokulttuuriset tilamerkit eivät ole pysyviä, vaan ne muuttuvat ajan myötä

19 Parviainen 2007, 39-49.

20 Parviainen 2007, 41-43 ja 48-49.

ja lisäksi kaikki ihmiset kokevat tilamerkitykset eri tavoin yksilön sukupuolesta, iästä ja muista taustoista riippuen.²¹

Parviainen laskee kokemukselliseen tilaan kuuluvaksi myös ns. mentaalisen tilan, joka ei liity paikkojen koettuihin merkityksiin vaan yksilön tai joukon mielialaan. Mentaalinen tila voidaan käsittää ilmapiiriksi, joka muodostuu tahallisesti tai tahattomasti ihmisten välisen vuorovaikutuksen seurauksena. Parviainen väittää, että mentaalinen tila ei liity fyysisen tilan kokemiseen, mutta toteaa kuitenkin myöhemmin, että ilmeisesti rakennettu ympäristö vaikuttaa ihmisten mentaaliseen tilaan enemmän kuin yleensä ymmärretään.²² Kokemuksellinen tila on käsitteenä moniulotteinen ja abstraktiutensa vuoksi siihen on vaikea tarttua – saati osoittaa – tilakategorioiden välisiä syy-seuraussuhteita.

Subjektiivinen kehokäsitys

Koska lähestyn rakennettua ympäristöä käyttäjästä eli ihmisestä käsin, on tärkeää tehdä ero fysiologisen ihmisruumiin ja kokevan kehon välille. Luonnontieteissä ihmisruumista käsitellään mitattavana objektina, joka toimii ihmisen tahdosta, ajattelusta ja tunteista riippumatta ja sitä voidaan tarkastella ulkoapäin²³.

Ihmistä voidaan käsitellä moniulotteisemmin esimerkiksi käyttämällä Merleau-Pontyn kautta laajasti levinyttä käsitettä *eletty keho*²⁴. Termi on Merleau-Pontyn filosofian avainkäsite, joka käsittelee

21 Parviainen 2007, 43-44.

22 Parviainen 2007, 44-45

23 Monni 2004, 220.

24 “Termi *eletty keho* juontaa juurensa Nietzschen, Husserlin ja Bergsonin filosofiaan vaikka termi tulikin laajempaan käyttöön Sartren ja Merleau-Pontyn ajattelun kautta [...]” Monni 2004, 190.

kehoa kokemuksen subjektina luonnontieteistä tutun objektiivisen kehokäsityksen sijaan. Useammassa yhteydessä on tehty huomioita, että Merleau-Pontyn kehon fenomenologialla olisi paljon annettavaa arkkitehtuurille ja ympäristösuunnittelulle. Esimerkiksi arkkitehtien Juhani Pallasmaan, Peter Zumthorin ja Steven Hollin kirjoitusten ja töiden taustalla on nähtävissä Merleau-Pontyn vaikutus.²⁵

Merleau-Pontyn mukaan eletyn kehon ja maailman välillä syntyy välittömiä merkityksiä ja tunnelmia (engl. *ambiances*), jotka tosin jäävät yleensä tiedostamattomalle tasolle. Merleau-Pontyn mukaan eletty keho esimerkiksi tietää, miten kulkea huoneessa ilman tarvetta “älyllistä” tietoa. Suunnittelun näkökulmasta on tärkeää tuntea tällainen kokemuksen kautta syntyvä tieto. Merleau-Ponty väittää, ettei kehoa ja keholla havaittua maailmaa voida erottaa.²⁶ Subjektin ja objektin erottamattomuus tarkoittaa välttämättä myös riippuvuutta.

Luettavuuden helpottamiseksi käytän tekstissäni termiä *keho*, tarkoittaen sillä yksilön kokemuksen huomioon ottavaa käsitystä kehosta. Termi mahdollistaa paitsi tilan käyttäjän eli ihmisen monipuolisen tarkastelun, myös keholliseen kokemukseeni perustuvan tiedon käyttämisen tutkimusmateriaalina.

25 Ks. Hale 2013.

26 Seamon 2010, 2-3.

I

Keho ja arkkitehtuuri

Bodies in Urban Spaces -teos on nostanut esiin kiinnostavia asioita rakennettuun ympäristöön liittyen. Kaupungeissa tai kaupunginosissa, joissa talot on rakennettu 1800-luvulla tai 1900-luvun alussa, teoksen esittäminen on tuntunut vaivattomalta ja hauskalta. Turistinakin on ollut helppo hahmottaa kaupungin vilkkaimmat kadut ja suunnitella reitti koreografin toiveen mukaisesti pienille sivukujille. Rakennukset ovat täynnä koloja ja syvennyksiä, joihin ryömiä.

Toisinaan olemme sen sijaan esittäneet teosta alueilla, jotka on rakennettu 1900-luvun lopulla tai 2000-luvulla. Teoksen harjoittelu näissä paikoissa on ollut usein hidasta ja turhauttavaa. Kadut tuntuvat samanarvoisilta ja rakennuksien lasiset pohjakerrokset ovat suoraa katuun asti. Ympäristöstä ei ole etsimälläkään löytynyt piilopaikkoja. Lyhyetkin kadunpätkät tuntuvat puuduttavilta, koska katutila ei tarjoa toimintaa.

Materiaaliset ominaisuudet ovat kaupungeissa hyvin erilaisia. Tuntuu erilaiselta olla kaksin kerroin auringon lämmittämän kivijalan syvennyksessä kuin yrittää sormenpäillä pitää kiinni julkisivun vetoniiteistä, jottei valuisi liukasta, maalattua terästä pitkin asvaltille. Vanhat rakennukset tuntuvat kovilta, mutta lämpimiltä ja suojaisilta. Usein uusissa rakennuksissa ei ole konkreettisesti mitään, mihin tarttua. Ikkunautojen taitetut pellit repivät vaatteet hajalle ja viiltävät haavoja. Olemme työryhmän kanssa alkaneet tottuneesti käyttää kaupungeista ilmaisia ”liukas”, ”epäreilu”, ”perustylsä”.

Myös rakennusten mittakaava tuntuu karanteen kauas ihmisen mittakaavasta. Suuri osa esityksessä käyttämistämme asennoista perustuu vartalon kiilaamiseen rakennusta vasten. Pienellä harjoittelulla asennot saadaan toimimaan vanhojen rakennusten kanssa, mutta uusien rakennusten sisäänkäynnit ja käytävät ovat asentoihin liian leveitä. Mikäli rakennuksista löytyy syvennys, se ei ole tarpeeksi syvä, että siinä voisi pysyä.

Ymmärrän, että moneen tanssijoiden kohtaamaan ongelmaan on perusteltu selitys, kuten esimerkiksi esteettömyysvaatimukset tai materiaalien ajan ja sään kestävyys. Lisäksi on perusteltua kysyä, miksi ikkunalaudalle pitäisi voida kiivetä. Kiinnostavaa edellä mainitussa on kuitenkin se, että en usko teoksessa kohtaamiemme vaikeuksien kertovan vain siitä, että kyseinen esitys ei sovi esitettäväksi nykyarkkitehtuurin kanssa. Esityksen tarkoitus ei nimittäin ole tuoda mitään uutta vaan osoittaa jo olemassa olevaa. Huomioni kertovat ennen kaikkea jotain kyseisistä kaupungeista.

Näköaistin korostuneen aseman kritiikki

Koko kehomme osallistuu kokonaisvaltaisesti arkkitehtuurikokemuksen syntymiseen, sillä ihminen mittaa aineen, tilan ja mittakaavan ominaisuuksia silmien lisäksi kaikilla muillakin aistinelimillään sekä lihaksistollaan ja luustollaan. Arkkitehti ja teoreetikko Juhani Pallasmaa väittää, että kaikki vaikuttavat arkkitehtuurikokemukset ovat moniaistisia. Arkkitehtuuri ei Pallasmaan mukaan kuitenkaan enää kannusta tilannesidonnaiseen ruumilliseen kohtaamiseen, eikä arkkitehtuuri tarjoa moniaistisia kokemuksia. Pallasmaa on

kirjoittanut aiheesta useamman vuosikymmenen ajan ja oman kokemuksen mukaan ongelmat ovat yhä ajankohtaisia.²⁷

Pallasmaa väittää, että näköaisti on saanut kulttuurissamme muihin aisteihin nähden korostuneen aseman. Länsimaisessa kulttuurissa näköä on pidetty aisteista jaloimpana ja ajattelun ymmärtäminen on perustunut näkemiseen aina antiikin Kreikasta lähtien. Filosofiset kirjoitukset ovat kautta aikojen toistaneet näköaistiin liittyviä metaforia. Historioitsija ja filosofi Walter J. Ongin mukaan kirjoitetun ja myöhemmin painetun sanan kulttuuriin siirtyminen oraalista kulttuurista on muuttanut peruuttamattomasti tapaamme havaita ja ymmärtää maailmaa. Näön dominoivan aseman voidaan nähdä johtaneen ajattelumme vääristymiseen.²⁸

Pallasmaan mukaan filosofit Martin Heidegger, Michel Foucault ja Jaques Derrida ovat kaikki huomauttaneet, että modernissa maailmassa näköaistin suosiminen ei ole ainoastaan historian jatku-moa, vaan erityisesti näköaistin kielteisimmät piirteet ovat päässeet nousemaan hallitsevaan asemaan. Visuaalinen kulttuurimme tuottaa loputonta kuvavirtaa, mikä turruttaa näköaistin. Pallasmaan mukaan näkökokemus menettää tunneperäiseen samaistumisen, koska siltä puuttuu ”fokus ja osallisuuden tunne”.²⁹

Osa tunnetuista filosofeista on esittänyt huolestuneisuutensa koskien näön dominoivaa asemaa ja sitä seurannutta ajattelumme vinoutumista. Yhdyn Pallasmaan päätelmään, että mikäli näön korostunut asema on todella johtanut virheellisiin käsityksiin ajatte-

27 Pallasmaa 2002, 9; Pallasmaa 2012 [1996].

28 Pallasmaa 2002, 5-7.

29 Pallasmaa 2002, 5-6.

lussamme, on ilmiötä syytä tarkastella kriittisesti myös rakennetun ympäristön ja suunnittelun näkökulmasta.³⁰

Näköaistin dominanssin vaikutus arkkitehtuuriin

Pallasmaan mukaan näköaistin hallitseva asema on nähtävissä arkkitehtuurin kehityksessä erityisen korostuneesti viime vuosikymmeninä. Pallasmaa arvostelee niin arkkitehtuurin teoriaa, kritiikkiä kuin opettamisenkin filosofiaa. Tilallisen ja haptisen kokemuksen sijasta arkkitehdit ovat keskittyneet toistamaan mainosmaailman tavoitetta välittömästä ja voimakkaasta viettelystä. Tällainen arkkitehtuuri ei tue tarvettamme eksistentiaaliseen kokemukseen ja jättää ihmisen ulkopuoliseksi. Visuaalisuutta korostava nykyarkkitehtuuri on menettänyt plastisuutensa ja pelkistynyt kuvaksi itsestään. Arkkitehtuuria käsitellään usein kolmiulotteisena metaforana. Kun arkkitehtuuri nähdään “älyllis-taiteellisena pelinä”, se ei Pallasmaan mukaan täytä enää tehtäväänsä kulttuurisen järjestyksen rakentajana.³¹

Konkreettiseksi esimerkiksi Pallasmaa nostaa muutoksen käytetyissä rakennusmateriaaleissa. Niin sanotut luonnonmateriaalit kuten puu, tiili ja kivi korvataan nykyään usein teollisilla materiaaleilla kuten lasilla ja maalatulla teräksellä. Ongelmana on se, että näissä materiaaleissa ajan ja käytön kulumat eivät näy luonnonmateriaalien tavoin. Näköaistin dominanssi on aiheuttanut heikentyneen materiaalin tunnun, joka puolestaan aiheuttaa ajan kokemuksen katoamisen ympäristöstä.³² Myös arkkitehti Steven

30 Pallasmaa 2002, 4-18.

31 Pallasmaa 2002, 6-8.

32 Pallasmaa 2002, 8.

Holl arvostelee rakennetussa ympäristössä nykyään yleisesti käytettyjä synteettisiä materiaaleja ja muistuttaa, että samalla tavalla kuin ruoka-annoksen lopputulokseen vaikuttavat käytetyt ainekset, myös kokemus arkkitehtuurista on riippuvainen käytetyistä materiaaleista ³³.

Näköhavainnon ja näköaistin korostaminen on osaksi kytköksissä moderniin teknologiaan. Teknologia on mahdollistanut ajasta ja maantieteestä riippumattoman läsnäolon, mutta aiheuttanut samalla ajan ja paikan kokemuksellisen ulottuvuuden romahtamisen. ³⁴ Teknologistuneessa kulttuurissa sekä aistimellinen suhteemme tilaan että se, miten käsitteellistämme tilan, ovat muuttuneet aikaisempaa monimutkaisemmaksi ³⁵.

Arkkitehtuuri korostaa nykyään visuaalisuutta myös osaksi suunnitteluprosessin teknologistumisen vuoksi. Mallinnusohjelmien kolmiulotteiset kuvat ovat yhä vain kuvia kolmiulotteisuudesta, jolloin arkkitehtuuri jää helposti latteaksi. Mitoitus, materiaalit ja yksityiskohdat eivät ole enää tehty ihmiskehosta käsin ja ihmiskehoa varten. Pallasmaa puhuu “välineellistetystä tekniikasta” ja “näyttämöarkkitehtuurista” arvostellessaan rakentamisen etäännyttämistä käsin tekemisestä. Teknologiaan liaksi luottavat suunnitteluprosessit tuottavat arkkitehtuuria, jossa lopputulos salaa syntyprosessinsa. Tällainen arkkitehtuuri on Pallasmaan mukaan aineetonta ja epätodellista. ³⁶

33 Holl 2013, 24.

34 Pallasmaa 2002, 6.

35 Parviainen 2007, 39-40.

36 Pallasmaa 2002, 8.

Erityisen huolestuttavaksi edellä esitetty kritiikki muodostuu, kun tarkastellaan, millaisia kansalaisia visuaalisuutta korostava arkkitehtuuri tuottaa. Pallasmaa väittää, että näköaistiin perustuva vuorovaikutus ei kannusta demokraattiseen osallistumiseen ja että se on synnyttänyt passiivisuutta kansalaisten keskuudessa. Pallasmaan mukaan näköaistiin keskittynyt arkkitehtuuri on heikentänyt kykyämme empatiaan ja osallistumiseen.³⁷ Empatia-termi, jota käytetään nykyään yleisterminä sosiologiassa ja psykologiassa, on saanut alkunsa taiteen ja arkkitehtuurin aloilla, kuten arkkitehti Isabelle Pasqualini hieman ironisesti totesi luennollaan³⁸.

Keholliseen vuorovaikutuksen kannustaminen

Edellä esittelystä kritiikistä huolimatta näen tilanteen toiveikkaasti. Pallasmaa ehdottaa, että arkkitehtuurin ja taiteen tulisi pyrkiä palauttamaan suhteemme maailmaan sellaiseksi, että sivustakatselijan sijasta kokisimme olevamme erottamaton osa maailmaa³⁹.

Kirjoitin luvun alussa *Bodies in Urban spaces* -teoksessa esiintyessäni tehdystä huomiosta: viime vuosikymmeninä valmistuneet talot ja kaupunginosat tuntuivat usein vieraannuttavilta ja passivoivilta. Edellä esittelemäni kritiikin mukaan kokemukseni taustalla on näköaistin ylikorostuminen kulttuurissamme ja arkkitehtuurissa osana kulttuuriamme. Tällöin voidaan ajatella optimistisesti, että vähentämällä näköaistin dominanssia arkkitehtuurissa tilanne olisi ainakin osittain palautettavissa parempaan suuntaan. Koska ihmisen kaikki aistit vaikuttavat yhtäaikaaisesti ja toisiinsa sulautuen

37 Haedicke 2015, 9.

38 Pasqualini 2016.

39 Pallasmaa 2002, 7.

arkkitehtuurikokemuksen syntyyn, suunnittelijoiden pitää pystyä tarjoamaan välineitä arkkitehtuurin ja kehon monipuoliselle kohtaamiselle.

Tilasuunnittelijan näkökulmasta edellä mainittu tavoite tuntuu vielä liian lavealta suunnittelua rajaavaksi ehdoksi. Kysymyksen “Miten kehon kokemuksellisuus voidaan ottaa huomioon rakennetun ympäristön suunnittelussa?” sijasta koen välttämättömäksi rajata kysymykseni tarkemmin.

Tila avautuu moniaistiseksi liikkeessä

Filosofi Maurice Merleau-Pontyn mukaan ihmisen kokemuksen perustana voidaan pitää havaitsemista, mutta käsitteeseen on vaikea tarttua. Havaitseminen tapahtuu yleensä tiedostamattamme ja toisaalta havaitseminen on luonteeltaan sellaista, että se mahdollistaa jotain muuta, eikä se siksi ilmiönä tule esille ja käsitellyksi.⁴⁰

Filosofiassa ja tieteessä ihmisen aisteja on yleensä käsitelty ja pyritty ymmärtämään erillisinä ja usein myös toisistaan riippumattomina⁴¹. Esimerkiksi ympäristöestetiikassa moniaistisuus otetaan kuitenkin nykyään jo lähtökohdaksi⁴². Moniaistisuudella (engl. *multisensuality*, *multisensoriness*) tarkoitetaan sitä, että yksittäisten aistien sijaan korostetaan aistihavaintojen sekoittumista ja resonointia toistensa kanssa⁴³.

Pallasmaa tutkii tilakokemuksen syntymistä kirjassaan *The Eyes of the Skin* tarkastelemalla erikseen yksittäisten aistien mekanisme-

40 Carman 2012, esipuhe.

41 Carman 2008, 67-74.

42 Ks. esim. Sepänmaa 2008; Lehtinen 2015.

43 Lehtinen 2015, 34.

ja, esimerkiksi esittelemällä kuuloaistin merkitystä tilakokemuksen synnyssä. Samalla Pallasmaa korostaa kuitenkin aistien sekoittumista ja yhteistyötä.⁴⁴ Pidän Pallasmaan lähestymistapaa selkeänä, sillä suunnittelijan näkökulmasta on helpompi tutkia tilan aistittavia ominaisuuksia yksittäisten aistien kautta, kuin tarttua moniaistisuuden käsitteeseen. Aistien yksittäinen tarkastelu on perusteltua, jotta tilan kokemisen monimutkainen prosessi tulee ymmärretyksi. Samalla on tärkeää pitää mielessä, että kokemus tilasta ei palaudu yksittäisiin aistihavaintoihin⁴⁵.

Psykoanalytikko René Spitziin viitaten Pallasmaa väittää, että kaikki aistit voidaan käsittää ikään kuin tuntoaistin jatkeeksi, ja ihmisellä on esimerkiksi kyky “nähdä”, miltä joku asia tuntuu. Näköaisti toisin sanoen kertoo, mitä tuntoaisti jo tiesi.⁴⁶ Tuntoaisti on arkkitehtuurin kannalta erityisen kiinnostava aisti, sillä se on tärkein materiaalisuutta tunnistava aistimme⁴⁷. Koskettamiseen sisältyy myös läheisyys ja inhimillisyys. Pallasmaa väittää, että tuntoaistin aktivoituminen arkkitehtuurikokemuksessa edesauttaa samaistumista.⁴⁸

Filosofi Otto Bollnowin mukaan tuntoaistilla on muihin aisteihin nähden poikkeuksellinen luonteenpiirre: tuntoaistiin sisältyy mahdollisuus kommunikaatioon yhtäaikaaisesti havainnon kanssa. Aistimisen, eli pinnan ja muodon tuntemisen ja tunnistamisen, lisäksi ihmisen on mahdollista yhtäaikaisesti välittää informaatio-

44 Pallasmaa 2012 [1996].

45 Lehtinen 2015, 35.

46 Pallasmaa 2012 [1996], 45.

47 Parviainen 2011, 113.

48 Pallasmaa 2002, 6.

ta takaisin. Muut aistit vastaanottavat tietoa, mutta eivät kykene aktiivisesti vastaamaan tietoon.⁴⁹

Liikeaistia ja liikekokemusta kutsutaan *kinestesiaksi*⁵⁰. Fenomenologi Edmund Husserlin mukaan kinestesiolla on muihin aisteihin nähden erityinen rooli, sillä se toimii jatkuvasti ikään kuin muiden aistien alla ohjaten kehoa suuntautumaan niin, että niiden toiminta helpottuu⁵¹. Liikeaistilla on toisin sanoen välittävä luonne, minkä vuoksi Bollnowin väittämässä voidaan ajatella olevan kyse ennen kaikkea liikeaistin ja tuntoaistin läheisestä suhteesta. Kosketuksen ja liikkeen avulla ihmisen on mahdollista sekä tuntea, että olla aktiivisessa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa.

Husserl korostaa liikkeen merkitystä havainnon sijaan⁵². Myös tilasuunnittelun näkökulmasta on perusteltua painottaa liikettä ja lähestyä sitä kautta moniaistisuutta ja kokemuksellista tilaa. Painotusta puoltaa se, että tila avautuu moniaistiseksi kokemukseksi vasta liikkeessä, kuten taidehistorioitsija Kirsi Saarikangas muistuttaa⁵³. Näen liikkeessä moniulotteisen mahdollisuuden ymmärtää tila kehosta käsin.

Liikkeen rooli tilakokemuksessa

Olemme vuorovaikutuksessa, paitsi muihin ihmisiin, myös tilaan ja objekteihin ensisijaisesti liikkumisen ja liikkeen kokemuksen

49 Lehtinen 2015, 42.

50 Parviainen 2006, 24.

51 Parviainen 2006, 30.
Husserl puhuu aistien sijaan aistikentistä. Kinestesia ei ole Husserlille aistikenttä vaan kinesteettinen kenttä, joka toimii sekä itsenäisesti että aistikenttien alla.

52 Parviainen 2006, 30.

53 Saarikangas 1999, 281.

kautta⁵⁴. Husserlin mukaan tilallisuus, eli objektien ulottuvuudet ja etäisyydet toisiinsa nähden, hahmottuvat meille vain kinestesian myötä⁵⁵. Saarikangas viittaa kulttuurintutkija Michel de Certeauhun ja toteaa, että kävellessään tilassa ihminen ottaa haltuun niin sanottua topografista järjestelmää. Saarikankaan mukaan liikkuva keho tilallistaa paikan.⁵⁶

Filosofi Altti Kuusamo puolestaan korostaa liikkeen merkitystä, koska liikkueessaan tilassa ihmisen katse kulkee fragmentista toiseen muodostaen tilasta jatkumon⁵⁷. Arkkitehti Steven Holl kuvailee myös kokemuksen kaupungista (engl. *urban experience*) syntyvän sarjasta kokemuksia. Päällekkäiset perspektiivit vaihtuvat ja avautuvat riippuen liikkeemme suunnasta ja nopeudesta. Holl painottaa kokemuksen syntyvän edellyttävän moniaistisuutta.⁵⁸ Certeau mukaan tilassa liikkumalla muodostuu erilaisia merkityksiä kuin katsomalla sitä etäältä ja suhde tilaan muodostuu erilaiseksi. Tilaa katsoessansa ihminen voi ikäänkuin hallita tilaa, kun taas kehon liike mahdollistaa tilan kokemisen kokonaisvaltaisesti.⁵⁹

Kinesteettinen aistimus jää ihmiseltä yleensä tiedostamatta. Liikkueessamme tilassa tietoisuutemme kohdistuu ympäröivään maailmaan oman kinestesiamme sijaan. Lisäksi ihminen havaitsee liikkeen yleensä kinesteettisen aistimuksen sijaan näköais-

54 Parviainen 2000, 151.

55 Parviainen 2007, 43.

56 Saarikangas 1999, 281. Topografisella järjestelmällä Saarikangas tarkoittaa pinnanmuodostusta.

57 Uimonen 2006, 127.

58 Holl 2013, 23-24.

59 Saarikangas 1999, 281-282.

tinsa avulla, jolloin puhutaan havaintomekanismista visuaalisena liikkeenä. Filosofit Husserl ja Edith Stein ilmaisivat jo sata vuotta sitten huolensa ihmisen vaikeuksista erottaa oman kehonsa liike visuaalisesta liikkeestä. On luontevaa Parviaisen tavoin olettaa, että teknologistunut maailma ei ole ainakaan helpottanut tilannetta.⁶⁰

Liikkumattomuuden ei tavallisesti katsota liittyvän niinkään rakennetun ympäristömme muutokseen kuin esimerkiksi elämäntapojen muutokseen. Väitän kuitenkin, että myös rakennettu ympäristö on osasyllinen liikkumattomuuden kasvuun. Koin Dornerin teoksessa esiintyessäni hyvin konkreettisesti joidenkin kaupunkien halvaannuttavan vaikutuksen. Aktiivisesta yrittämisestä huolimatta jotkut kaupungit eivät tarjonneet tanssijoille mahdollisuuksia liikkeeseen ja sitä kautta vuorovaikutukseen.

Kehon hiljainen tieto

Kinestesia voidaan käsittää kehon hiljaiseksi tietoisuudeksi asenostamme tilassa ja asentomme merkityksestä. Hiljaisella tiedolla viittaaan filosofi Michael Polanyin luonnehdintaan, että ihminen tietää enemmän kuin osaa sanoa. Hiljainen tieto tulee ilmi tai se opitaan toiminnan kautta.⁶¹ Merleau-Pontyn mukaan koti ei ole vain sarja tuttuja kuvia, vaan kodin tuntu perustuu siihen, että ihminen tietää kehossaan kotinsa tärkeimmät etäisyydet ja suunnat⁶². Huomio antaa havainnollistavan esimerkin kehollisen tiedon

60 Parviainen 2007, 46-48 ja 54.

61 Parviainen 2006, 68; Parviainen 2000, 152-153.

62 Seamon 2010, 7.

Merleau-Ponty ei erotellut aistimista perinteisen viiden aistin mukaan vaan esitti kaksi aistimisen tasoa, joista toinen edellyttää kehollista toimintaa tai taitoa.

merkityksestä. Kehon liikettä ei ole mahdollista eristää muusta kokemuksellisuudesta vaan kehon liike on erottamaton osa sitä.

Kehollinen tieto syntyy toiminnallisessa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, kirjoittaa Parviainen tukeutuen filosofi Maxine Sheets-Johnstonen aiempiin huomioihin⁶³. Kokemukseni tanssijana Dornerin teoksessa tuottaa kehollista tietoa kaupungista. Kaupunki alkaa nopeasti tuntua tutulta, koska teen lyhyessä ajassa paljon samojen reittien toistoja ja tutustun kaupunkiin sovittamalla kehoani sen fyysisiin rakenteisiin.

Olen nyt todennut, että vasta liike mahdollistaa tilan avautumisen moniaistiseksi. Voi myös todeta, että *liikkua* tarkoittaa samaa kuin *tehdä jotain*, koska liikkeeseen sisältyy tunteen ja toiminnan yhtäaikainen mahdollisuus. Liikkeen avulla syntyy myös kehon hiljaista tietoa. Täten liikkeeseen keskittyminen on yksi perusteltu lähestymissuunta kun pohditaan, miten rakennettu ympäristö voisi kannustaa keholliseen kohtaamiseen ja kommunikaatioon.

63 Parviainen 2000, 150-151.

II

Kokemuksellinen liike kaupunkiympäristössä

Filosofi ja sosiologi Henri Lefebvren mukaan tilat muodostavat liikkuvia kehoja ja toisaalta muodostuvat liikkuvista kehoista. Vaihto ei ole milloinkaan yhdensuuntaista, vaan molemmat muokkaavat ja tuottavat toisiaan samanaikaisesti. Tila ei toisin sanoen ole koskaan tausta jollekin dynaamisemmalle vaan tila on jatkuvassa aktiivisessa suhteessa tilassa liikkuviin kehoihin. Liikkuva ihminen ja ympäristö tulisivat nähdä toisiaan muokkaavina ja kehittävinä, erottamattomina pareina. Pohdin tässä luvussa, mitä Lefebvren käsitys tilan ja liikkuvien kehojen suhteesta tarkoittaa kaupunkiympäristössä. Siirryn toisin sanoen aistimellisen tason tutkimisesta tarkastelemaan liikettä laajemmin henkilökohtaista ja sosiaalista tilaa rakentavana toimintana.⁶⁴

Kokemus liikkumisesta rakennuksissa ja kaupungeissa on pääasiallinen tapa, jolla olemme päivittäin yhteydessä rakennettuun ympäristöömmme⁶⁵. Arjen liikkuminen jää kuitenkin yleensä vaille tarkastelua ja reflektointia, sillä se on rutiininomaista kulkemista paikasta toiseen⁶⁶. Arkinen liike ei kuitenkaan ole merkityksetöntä. Liike sisältää aina henkilökohtaisia ja jaettuja merkityksiä, jotka

64 Ks. LeFebvre 1991 [1974].

65 Blundell Jones & Meagher 2015, esipuhe.

66 Edensor 2010a, 8.

vaikuttavat siihen, miten koemme liikkeen ja liikkeen muokkaaman tilan, muistuttaa maantieteilijä Tim Cresswell ⁶⁷.

Tällä hetkellä liike ilmenee kaupunkitilassa ennen kaikkea keinoon tyydyttää jokin sosiaalinen tai biologinen tarve, toteavat sosiologit Yves Winkin ja Sonia Lavadinho ⁶⁸. Esimerkiksi kauppamatka voidaan käsittää funktionaalisenä siirtymisenä kodin ja kaupan välillä, mutta se voidaan myös mieltää jo itsessään tärkeäksi eleetyksi ja koetuksi tapahtumaksi, huomauttaa kulttuurimaantieteilijä Hayden Lorimer ⁶⁹.

Minua kiinnostaa, millaisia julkiseen kaupunkitilaan liitettyjä arvoja jää puhutun kielen ulkopuolelle. Kyse ei ole niinkään siitä, etteikö arvoja voisi verbalisoida, vaan ennemminkin uskon tutkija ja arkkitehti Laura Uimosen tavoin kyseen olevan siitä, ettei automatisoituneista rutiineista tunneta tarvetta puhua.⁷⁰

Jäätynyt keho

Arkkitehti Robert J. Yudell käytti 70-luvulla käsitteitä *jäätynyt keho* ja *kelluva keho*⁷¹ kuvaillessaan kahta yhä ajankohtaiselta tuntuvaa ongelmaa rakennetussa ympäristössämme. Yudell oli huolestunut siitä, että liikenne ja teknologia olivat vähentäneet ihmisen arkkitehtien repertuaaria ja aiheuttaneet ns. jäätyneen kehon. Vaikka ihminen pystyy liikkumaan nopeammin ja pidempiä matkoja kuin koskaan aiemmin, suurin osa liikkumisestamme on kokemuksel-

67 Tartia 2014, 8. (pro gradu); [Cresswell 2006, 2.]

68 Tartia 2014, 10. (pro gradu); [Lavadinho & Winkin 2008, 155.]

69 Tartia 2014, 10. (pro gradu); [Lorimer 2011, 27–28. Cresswell 2006, 2.]

70 Uimonen 2006, 133.

71 Yudell 1978, 73.

lisesti tyhjää, passiivista siirtymistä erilaisilla liikkumisvälineillä paikasta toiseen.⁷²

Toisena ääripäänä voidaan pitää tilannetta, jossa ihmiselle annetaan liian vapaat toimintamahdollisuudet eikä tila tarjoa mitään ehdotuksia toimintaan. Hyväntahtoisista lähtökohdistaan huolimatta tällainen tila jättää ihmisen ikäänkuin kellumaan tilassa.⁷³ Moni tyhjä, toimimaton aukio johtuu juuri Yudellin kuvaamasta tilanteesta. Myös suomenkielinen käsite “torikammo”, kuvaa osuvasti ihmisen tunnetta tällaisella laajalla, aukealla ja yksipuolisella alueella, joka ei aktiivisesti ehdota toimintaa⁷⁴.

Tarkastelen seuraavaksi lyhyesti kaupunkitilan muutosta viimeisen reilun sadan vuoden ajalta. Erittelen liikkeen osalta, mikä on aiheuttanut edellisessä luvussa esittelemäni ja Yudellinkin kuvaaman ongelmallisen nykytilanteen, jossa rakennettu ympäristö ei enää kannusta keholliseen kohtaamiseen.

Ajelehtimisestä analogiseen

Kaupunkisuunnittelu eriytyi omaksi alakseen vasta 1800-luvun lopulla ja monet ennen 1900-lukua syntyneet kaupungit olivat pieniä ja organisaation syntyneitä. Ne tarjoavat nykyisiä suurkaupunkeja vastaan kiinnostavan tarkastelukohteen liikkeen kokemuksellisuuden kannalta. Arkkitehti ja kaupunkisuunnittelun teoreetikko Camillo Sitte on tutkinut keskiaikaisia kaupunkeja ja todennut, että niiden rakentuminen perustui ihmisen liikkeen huomioimiselle ja ohjaamiselle. Katujen päässä oli usein joku maamerkki houkuttelemassa kulkemaan tiettyä katua pitkin tai aukio, joka avautui kau-

72 Yudell 1978, 72.

73 Yudell 1978, 72-74.

74 KSV 2013, 24.

punkilaisten yhteiseksi tilaksi. Tällaiset kaupungit tuntuvat miellyttäviltä, sillä niissä on mahdollista niin sanotusti ajautua perille.⁷⁵

Kaupunkien kasvun ja liikenteen murroksen myötä liikennesuunnittelu asettui etusijalle: tuli yksisuuntaisia katuja, liikennepyröitä ja moottoriteitä rakennettiin pinnanmuotoja seuraamatta. Rakennettu ympäristö koettiin aivan uudella tavalla ja yleensä jostain liikkumisvälineestä käsin. Pienemmässä mittakaavassa tarkasteltuna tapahtui samalla valtava muutos siinä, millaiseksi kokemus kaupungissa liikkumisesta muokkaantui. Rakennukset kasvoivat suuremmiksi ja monimutkaisemmiksi. Sokeat kulmat ja rakennuksiin tulleet hissit tekivät luonnollisen reitin löytämisen lähes mahdottomaksi. Kaupungissa kulkeminen muuttui opasteisiin perustuvaksi suunnistamiseksi.⁷⁶

Kaupunkitutkija Richard Sennett näkee kaupunkitilan muutoksen pessimistisesti ja väittää, että kaupunkitila on suurelta osin muuttunut ainoastaan funktionaalisen liikkeen mahdollistajaksi. Arkinen liikkuminen mielletään vain siirtymisenä paikasta toiseen. Arkkitehti Trevor Boddy kuvailee kaupungin siloteltuja kävelyteitä, tunneleita ja rullaportaita, jotka kanavoivat kaupunkilaisten liikettä. Boddy käyttää termiä *analoginen kaupunki* kuvaillessaan kaupunkien tilannetta. Boddyn mukaan steriilinen kaupunkitilamme, joka on hylännyt kosketusaistin, passivoi kehoa, eikä improvisationaaliselle kävelyllä ole enää tilaa.⁷⁷

Virtuaalisesta tilasta on tullut erottamaton osa rakennettua ympäristöämme, mikä on osaltaan vaikuttanut merkittävästi liikkeen

75 Blundell Jones. & Meagher 2015, 2.

76 Blundell Jones & Meagher 2015, 2-3.

77 Edensor 2010b, 71-72.

kokemuksellisuuteen. Sen lisäksi, että ihmisten arkiliikkuminen tapahtuu suurimmaksi osaksi jollain liikkumisvälineellä, ihmiset viettävät suuren osan ajastaan virtuaalimaailmassa esimerkiksi puhelintaan katsoen. Teknologian suhdetta arkkitehtuuriin laajasti tutkinut filosofi, kulttuuriteoreetikko ja urbanisti Paul Virilio [1998] laskee liikkumisvälineet, elokuvat ja tietokonepelit saman otsikon alle kuuluviksi. Nykyään samaan luokkaan kuuluu myös useat puhelimien sovelluksista. Virilion luokitteluun nojaten voi todeta, että olemme arjessamme tottuneita matkustajia. Virilio huomauttaa, että ihminen on unohtanut kävelyn, kulkemisen ja taipaleen merkityksen.⁷⁸

Kaupunkien kasvu, liikenteen kehittyminen, teknologistuminen ja kaupunkitilan kaupallistuminen ovat aiheuttaneet rakennetussa ympäristössä kokemuksellisen muutoksen, joka on ymmärrettävä. Se ei kuitenkaan riitä nykytilanteen perusteluksi. Esimerkiksi liikennevälineet eivät tarkoita enää samalla tavalla vapautta kuin murroksen alussa. Tarkoitan, että kaupunkiympäristö heijastaa liikkeen osalta enemmän menneisyyden kuin nykyhetken tarpeita ja haaveita.

Teorian ja käytännön välinen ristiriita

Kirjassa *Architecture and movement - the dynamic experience of buildings and landscapes* on osio, jossa arkkitehdit Peter Blundell Jones ja Mark Meagher esittelevät ansiokkaasti, miten arkkitehdit ovat käsitelleet liikettä eri aikoina. Erityisen kiinnostavaksi ja erikoiseksi yksityiskohdaksi historian katsauksessa nostan eri aikoina toistuneen ristiriidan teorian ja käytännön välillä. Se missä määrin

78 Parviainen 2007, 54; Parviainen 2006, 36.

liikkeen merkityksestä on kulloinkin kirjoitettu, ei näytä olevan linjassa sen kanssa, miten liike on huomioitu käytännössä.⁷⁹

Blundell Jones ja Meagher tarjoavat ajanjaksosta riippuen ristiriidan selitykseksi mm. standardisoituneita rakennustyypppejä ja rakennusteknologian vakiintuneisuutta. Ne eivät kuitenkaan tunnu selittävän koko ristiriitaa. Pidän kiinnostavana selityksenä kirjoittajien mainitsemaa mahdollisuutta siitä, että tiettyinä aikoina sekä yksittäisissä kohteissa liikkeen kokemuksellisuus on ohjannut suunnittelua kenties niin perustavanlaatuisesti, ettei sitä siksi ole erikseen sanallistettu.⁸⁰

Kuvaillessaan suunnitteluprosessiaan arkkitehti Frank Lloyd Wright ei mainitse juuri lainkaan ihmisen liikkeen merkitystä. Kuitenkin Wrightin suunnitelmissa korostuu reittien merkitys ja moninaiset mahdollisuudet liikkeelle. Blundell Jones ja Meagher tulkitsevat ristiriidan johtuvan siitä, että Wrightin on täytyntä pitää liikettä yhtenä itsestään selvänä suunnittelun lähtökohtana. Sama ilmiö toistuu esimerkiksi gotiikan ajan katedraaleissa. Niiden tilajärjestelyä analysoimalla on mahdollista todeta, että liikkeen synnyttämä kokemus siirryttäessä epäpyhästä pyhään tilaan on määrittänyt suunnittelua, vaikkei kirjoituksissa liikettä ja sen synnyttämää tilakokemusta mainitakaan.⁸¹

Historiassa toistuneen ristiriidan vuoksi epäilen, että nykyinen liikkeen mekaaninen huomioiminen rakennetussa ympäristössä on alussa esittelemieni historiallisten syiden lisäksi seurausta siitä, että liikkeen laajaa merkitystä ei tällä hetkellä tunnisteta. Siirryn

79 Blundell Jones & Meagher 2015, 3 ja 11-17.

80 Blundell Jones & Meagher 2015, 3 ja 11-17.

81 Blundell Jones & Meagher 2015, 11-15.

seuraavaksi ristiriidan innoittamana etsimään suunnittelijoille välineitä, joiden avulla on mahdollista ymmärtää paremmin kehon liikkeen ja rakennetun ympäristön välistä suhdetta.

Liikkeen muodostuminen kaupunkiympäristössä

Monet nykyiset liikkeen tutkijat ovat palanneet tutkimaan 1900-luvun teorioita, kuten tanssitaiteilija ja teoreetikko Rudolf Labanin liikeanalyysia, ja soveltavat niitä osittain uusilla tavoilla. Parviaisen tavoin koen, että monet tunnetuista teorioista eivät kuitenkaan tarjoa hedelmällistä tarkastelukulmaa ympäristön tutkimiselle, sillä kokemus liikkeestä rajoittuu niissä joko yksilön omaan tila-avaruuteen tai ympäristöä ei nähdä niissä liikkeen kokemukseen aktiivisesti vaikuttavana osapuolena.⁸²

Tilasuunnittelijana koen tärkeäksi löytää teorioita ja käsitteitä, jotka mahdollistavat ympäristön käsittelemisen aktiivisena liikettä ja kinestesiaa muokkaavana toimijana. Tarkoiton, että suunnittelu tuntuu perustellulta vain, jos ympäristön rooli yksilön kokemukseen vaikuttavana tekijänä tunnustetaan. Tarkastelen seuraavaksi liikkeen teorioita ja niiden sovellettavuutta rakennetun ympäristön suunnitteluun. Etenen asteittain yksilön liiketilaa käsittelevistä teorioista kohti teorioita, jotka mahdollistavat liikkeen ja rakennetun ympäristön tarkastelun vuorovaikutuksena.

Yksi tunnetuimmista liikkeen ja tilan yhdistävistä teorioista on Labanin yritys palauttaa tilan kokemus geometriaan. Laban sisällytti liikeanalyysiinsä tilan teorian, jossa kehon eri osien liikkeitä kuvataan geometrisessa tila-avaruudessa, *kinesfäärissä*. Labanin sinänsä varsin mielenkiintoisena tavoitteena oli kuvata muodol-

82 Parviainen 2011, 110-112.

lisen liikkeen lisäksi liikkeen ns. psykologinen laatu.⁸³ Labanin liikeanalyysi käsittelee kuitenkin vain yksilön omaa kinesfääriä. Olen Parviainen kanssa samaa mieltä siitä, että Labanin teoria soveltuu huonosti tilanteisiin, joissa halutaan tutkia liikkeen ja ympäristön välistä vuorovaikutusta. Koen tärkeäksi kuitenkin mainita Labanin teorian sen tunnettuuden vuoksi.⁸⁴

Ympäristöpsykologi James Gibson tarjoaa ympäristölle aktiivisempaa roolia väittäessään, että ympäristö houkuttelee meitä toimimaan tietyllä suunnittelijan ehdottamalla tavalla. Gibson puhuu niin sanotusta motorisesta valmiudesta, jonka ihminen on sisäistänyt yhdistämään tiettyihin objekteihin. Gibsonin määritelmän mukaisesti voidaan ajatella, että esimerkiksi portaiden näkeminen ehdottaa ja valmistaa ihmisen nousemaan rappusia.⁸⁵ Gibsonin näkökulmasta ympäristössämme olevat asiat näyttäytyvät meille ensisijaisesti kehollisten mahdollisuuksien vastineina eli asioina, joita voimme lähestyä, tunnustella ja käyttää. Gibsonin ajattelussa on mielenkiintoista hänen tapansa käsittää aistit aktiivisina, jopa aggressiivisesti ympäristöstä tietoa etsivinä toimijoina verrattuna yleisemmin omaksuttuun tapaan nähdä aistit passiivisina vastaanottajina.⁸⁶

Tunnistan Gibsonin kuvaileman motorisen valmiuden kehossani ja koen, että se on merkittävästi vahvistunut Dornerin teoksessa mukana olemisen myötä. Nähdessäni kaarevan ovisyvennyksen, kuvittelen nopeasti, miltä tuntuu selän pyöristäminen. Fyysinen

83 Parviainen 2007, 41-42.

84 Parviainen 2011, 112-113.

85 Parviainen 2011, 114-116.

86 Bloomer & Moore 1978, 33-35.

aktiivisuuteni kaupunkiympäristössä on ikään kuin aktivoinut motorisen valmiuden kehossani. Koska teoksessa harjoittelin asioita, joita en aiemmin ollut tehnyt kaupunkiympäristössä, myös sellaiset objektit ja rakenteet, jotka eivät aiemmin ehdottaneet minulle toimintaa, näyttäytyvät nyt houkuttelevina mahdollisuuksina.

Ympäristöllä on niille luonteenomainen liikkeellinen ulottuvuus. Arkkitehtuuri ohjaa meitä liikkumaan tietyllä tavoin ja ihminen osaa sulauttaa liikkumisensa ympäristön liikkeelliseen tilanteeseen sopivaksi. Kun ihminen astuu ulos kotinsa ulko-ovesta jalkakäytävälle, hän mukauttaa askeleensa vastaamaan kaupungin asettamaa rytmiä. Parviainen kuvaa tällaista ympäristölle luonteenomaista liikkeellistä tilannetta käsitteellä *kinesteettinen kenttä*⁸⁷. Parviaisen mukaan kinesteettinen kenttä muodostuu eri aktoreiden (ihmiset, eläimet, esineet) välisten liikkeiden suhteista ja kentän muodostumiseen vaikuttaa esimerkiksi historialliset, sosiaaliset, kulttuurilliset, maantieteelliset, ilmastolliset, teknologiset ja poliittiset syyt. Esimerkiksi kirjastolla ja ruokakaupalla, koulun pihalla ja hiljaisella niityllä on niille ominaiset kinesteettiset kenttensä. Kinesteettiset kentät ovat sidoksissa fyysiseen ympäristöönsä.⁸⁸

Kuten kirjoitin johdannossa rajatessani kokemuksellista tilaa, ympäristömme sisältää sosiokulttuurillisia tilamerkityksiä. Kinesteettiset kentät pitävät yllä näitä merkityksiä. Parviaisen ehdotuksessa ympäristö ei näyttäydy vain taustana liikkeillemme, vaan mukautamme toimintamme sopimaan paikalliseen kinesteettiseen kenttään. Toisin kuin Labanin yksityinen kinesfääri, kinesteetti-

87 Parviainen 2011, 116.

Parviainen käyttää filosofi Edith Steinin kinesteettisen kentän käsitettä, mutta antaa ympäristölle Steiniä suuremman roolin kenttään vaikuttavana tekijänä.

88 Parviainen 2011, 116.

nen kenttä tarjoaa mahdollisuuden käsitellä liikettä vuorovaikutuksena. Parviainen kutsuu fyysisen ympäristön sekä sosiaalisten ja poliittisten odotusten yhdessä asettamaa liikkeellistä ehdotusta *esikoreografiaksi*.⁸⁹

Tiivistettynä voidaan sanoa, että ihmisen liikkumisen tapoja mahdollistaa ja toisaalta rajoittaa fyysinen ympäristö, kuten rakennukset, sillat ja polut⁹⁰. Lisäksi kaupunkitilassa ihmisen liikkumista ohjaavat erilaiset yhteisiin sopimuksiin perustuvat symbolit, kuten esimerkiksi suojatiet ja liikennevalot. Ihmisen tulee myös sovittaa liikkumisensa suhteessa muiden toimijoiden liikeratoihin. Näiden konkreettisten toimijoiden lisäksi liikkumistamme julkisessa tilassa määrittelevät lukuisat tavat ja normit.⁹¹ Tiedostamattamme myös eleemme ja tapamme liikkua ovat sidoksissa ympäröivään kulttuuriin⁹². Olemme myös oppineet sulauttamaan liikkeemme paikallisesti ilmeneviin kinesteettisiin kenttiin⁹³. Ihminen on toisin sanoen vapaa liikkumaan ympäristössään vain ympäristön ja kulttuurin muodostamien rajojen sisällä.

Ihmisen on liikkuessaan mahdollista horjuttaa ja jopa tuhota liikettä ohjaavat olosuhteet, painottaa kulttuurimaantieteilijä Tim Edensor⁹⁴. Edensor korostaa muutosvoimaa, joka kehon liikkeeseen sisältyy. Liikkuminen on tekemistä ja siksi liikkeeseen sisältyy mahdollisuus muutokseen. Edensorin huomio muistuttaa, että kaupunki on ensisijaisesti anonyymien käyttäjien muokkaama. Ihmiset teke-

89 Parviainen 2011,116-117.

90 Parviainen 2011, 117.

91 Edensor 2010b, 71-73.

92 LeFebvre 2004 [1992], 40.

93 Parviainen 2011, 116.

94 Edensor 2010a, 69-70.

vät omia oikopolkujaan puistoihin, jos suunnittelijan tiet kiertävät. Suunnittelija ei voi pakottaa, suunnittelija voi vain houkutellessa ja kannustaa käyttäjiä.

Rakennettu ympäristö lavasteena

Ihmisellä on erilaisia arjessa toistuvia toimintoja eli rituaaleja. Rakennettu ympäristö voidaan käsittää arkkitehti Peter Blundell Jonesin ehdotuksen mukaisesti näiden rituaalien lavasteeksi. Sosiologi Ervin Goffman esitteli rakennuksiin liittyvät käsitteet *lava* ja *takahuone* (engl. *frontstage*, *backstage*), jotka selventävät ajatusta rakennetusta ympäristöstä rituaalien lavasteina. Esimerkiksi ravintolassa ruokailutila toimii lavana ja keittiö takahuoneena. Goffmanin käsitteet ovat sovellettavissa lähes kaikkiin rakennuksiin. Rakennettuun ympäristöön liittyvät tavat, normit ja säännöt voivat olla joko hyvin paikallisia tai laajemmin omaksuttuja.⁹⁵

Erityisen kiinnostavaksi nousee siirtyminen näiden kahden kuvitteellisen tilan välillä. Siirtyminen takahuoneesta lavalle voi tarkoittaa esimerkiksi astumista ulko-ovesta kotikadulle. Siirtymisen tarkoittaa sekä konkreettisesta siirtymistä tilasta toiseen, että muutosta roolissa, jonka ihminen ottaa. Ihminen voi olla perheen äiti ja vaimo kello 7-9 ja akateemisessa roolissa kello 9-17. Astuminen ulko-ovesta kotikadulle voidaan toisin sanoen nähdä siirtymisenä yksityisestä roolista julkiseen rooliin. Roolit ovat yleensä voimakkaasti sidottuja ympäristöönsä eli lavastukseensa.⁹⁶

95 Blundell Jones & Meagher 2015. 5 ja 159.

96 Blundell Jones & Meagher 2015. 5 ja 159.

Tuntemattomien yhteisö

Julkinen kaupunkiympäristö tulee käsittää paitsi henkilökohtaisena myös sosiaalisen liikkeen paikkana, jota tila, aika ja tapahtumat yhteen sulautuen rakentavat. Siksi ensimmäisen persoonan näkökulma ei ole riittävä. Rakennetussa ympäristössä liikkuminen on muiden ihmisten kanssa jaettava edellä esittelemiäni rituaalien kautta⁹⁷.

Erittäin kiinnostavan puolen kaupunkitilan sosiaalisesta kanssakäymisestä tuovat esiin kaupunkitutkijat Richard Sennett ja Jane Jacobs. Molemmat väittävät, että modernissa kaupunkisuunnittelussa on ymmärretty väärin kaupunkitilaan liittyvä sosiaalinen kanssakäyminen. Yhteisöllisyyden kehittämiseen keskittynyt suunnittelu on laiminlyönyt julkisen kaupunkitilan suunnittelun. Yhteisöllisyyden sijasta Sennettin ja Jacobsin mielestä julkisessa kaupunkitilassa tulisi helpottaa persoonatonta kanssakäymistä. Jacobsin mukaan kaupunki on oleellisesti tuntemattomien yhteisö ja Sennett korostaa, että anonymiteettiin liittyvä vapaus tulisi ottaa huomioon suunnittelussa.⁹⁸

Sennettin ja Jacobsin väitteet antavat tukea Bodies in Urban Spaces -teoksessa muodostuneelle ajatukselleni. Arjen liikkumisympäristöt ja läpikulun paikat, kadut, tunnelit, sillat ovat sellaisenaan tärkeitä sosiaalisen kanssakäymisen paikkoja. Niissä tapahtuu kaupunkitilalle ominaisia ohikiitäviä tuntemattomien ihmisten tapauksia. Arjen toiminnoissa tapahtuvat lyhytaikaiset kohtaamiset rakentavat kokemusta katutilassa toimimisesta.

Suunnittelijan mahdollisuus vaikuttaa ihmisten väliseen sosiaaliseen vuorovaikutukseen on suuri, sillä vuorovaikutus on voi-

97 Blundell Jones & Meagher 2015, 5. ja 159-160.

98 Jacobs 1993 [1961]; Sennett, 1977.

makkaasti riippuvaista ympäristöstä. Arkkitehti Jan Gehl jakaa toiminnan julkisessa tilassa välttämättömiin, valinnaisiin ja sosiaalisiin aktiviteetteihin. Heikkolaatuisessa ympäristössä toteutetaan yleensä vain välttämättömiä aktiviteetteja, joita ovat rutiinomaiset, toistuvat toiminnot, kuten metron odottaminen tai töihin meneminen. Valinnaiset toiminnot, kuten esimerkiksi oleskelu ja kuljeskelu, puolestaan edellyttävät monipuolista ja laadukasta ympäristöä. Sosiaaliset toiminnot voivat puolestaan syntyä vain paikoissa, missä liikkuu ihmisiä tarpeeksi.⁹⁹ Kaupunkitilalle luonteenomaisia sosiaalisia tilanteita ovat esimerkiksi edellä mainitsemani satunnaiset kohtaamiset ja ohikulkevien ihmisten katseleminen.

Nostan yksinkertaiseksi esimerkiksi kadun kalusteet. Olen huomannut, että uusilla asuinalueilla pienille aukioille on usein sijoitettu metallisia, käsinojallisia yhden istuttavia tuoleja. Tuolit on sijoitettu kauas aukion kehästä. Tuolien takana ei ole seinää, eikä niiden viereen ole jätetty asvalttiin aukkoa puun istuttamista varten. Tuolin ympärille ei toisin sanoen muodostu suojaisaa paikkaa, vaan tuoli on kuin valtaistuin. Aukion läpi kulkevien ihmisten liikeradat kulkevat läheltä kuvitteellisen istujan jalkoja ja kävelijä luultavasti päätyisi kaartamaan istujan kauempaa. En ole nähnyt ihmisten istuvan tuoleissa ja koen niiden synnyttävän tyhjinäkin vaivaannuttavan tilanteen. Istuminen toimintona vaatii enemmän kuin tuolin. Hienovaraisia ja yksinkertaisia ohjeita esimerkiksi juuri penkkien sijoittamiseen kaupunkitilassa löytyy Gehlin kirjasta *Life between buildings*¹⁰⁰.

Pallasmaa muistuttaa, että kokemus kodista ei muodostu visuaalisista elementeistä vaan sarjasta intiimejä toimintoja, kuten "ruuan

99 Gehl 2011 [1980], 9-14.

100 Gehl 2011 [1980], 155-162.

laittaminen”, “nukkuminen” tai “tavaroiden säilyttäminen”¹⁰¹. Alvar Aallon mukaan suunnittelijoiden tulisi substantiivien sijaan suunnitella verbeille. Portaiden sijaan tulisi suunnitella “laskeutuminen”.¹⁰² Ehdotan, että mekaanisten toimintojen sijasta suunnittelijan pitää tunnistaa ja koreografioida tapahtuma vielä tarkemmin. Toiminnon “istuminen” sijasta tulee suunnitella esimerkiksi toiminnolle “ohikulkevien ihmisten katseleminen anonyymisti”. Toiminto ”oven avaaminen” voidaan tarkentaa toiminnoksi ”kotiin saapuminen”.

Paikan baletti

Käsitteellä *paikka* tarkoitetaan usein tilaa, johon ihminen on muodostanut henkilökohtaisia merkityksiä. Arjen ja rutiinien myötä ihmiselle muodostuu kokemuksia ja muistoja, jotka kiinnittyvät fyysiseen ympäristöön. Näiden henkilökohtaisten siteiden myötä abstraktista tilasta muodostuu konkreettinen paikka.¹⁰³

Osa teoreetikoista on korostanut liikkeen merkitystä myös paikan syntyisessä¹⁰⁴. Liikkuessaan ihminen ei ainoastaan koe ympäristöään vaan myös rakentaa sitä ja luo siihen merkityksellisiä suhteita. Täten liikkuminen itsessään on mahdollista mieltää paikaksi. Toiminnan paikka on myös toiminnan tuotos, tiivistää Tartia viitaten kaupunkisuunnittelija Paula Jironiin.¹⁰⁵ Otan esimerkiksi arkkitehti David Seamonin esittelemän paikan käsitteen, koska sen ymmärtäminen avaa paljon kiinnostavia suuntia suunnittelulle.

101 Pallasmaa 1993, 81-82.

102 Pallasmaa 2012 [1996], 68.

103 Cresswell 2006, 3; Haarni, Karvinen, Koskela & Tani 1997, 16-17.

104 Low 2014, 21.

105 Tartia 2014, 33. (Pro gradu); [Jiron 2010, 131.]

Seamon väittää Jane Jacobsin aikaisempiin huomioihin perustuen, että ihmisillä on tiettyjä paikkaan sidottuja ja arjessa toistuvia liikerutiineja (engl. *body ballet*¹⁰⁶), kuten esimerkiksi töihin lähtö kotiovelta joka arkiamu kello 7:30, kahvin ostaminen samasta kahvilasta ja lehden lukeminen metrossa. Rutiinit ovat tärkeitä, sillä muodostuttuaan ne tapahtuvat kuin itsestään, ihmisen ei tarvitse suunnitella niitä eivätkä ne vaadi ponnisteluja. Rakennetun ympäristön näkökulmasta kiinnostavaksi nousee etenkin Seamonin huomio, että usean ihmisen arkiset liikerutiinit saattavat joissain tapauksissa muodostaa yhteisesti laajemman ”tanssin”, joka on tiiviisti sidoksissa fyysiseen paikkaansa. Seamon on nimennyt ilmiön *paikan baletiksi* (engl. *place ballet*).¹⁰⁷

Seamon tarkentaa käsitteen tarkoittavan liikkeellistä tapahtumaa, jossa ihmiset eivät kulje vain robottien tavoin vaan ovat jossain määrin toistuvasti läsnä. Esimerkiksi käy eloisa katu, naapurusto tai vihannestori.¹⁰⁸ Paikan baletti perustuu jatkuvuuteen ja säännöllisyyteen. Syystä tai toisesta joukko ihmisiä on sitoutunut toistamaan tietyssä paikassa arjen rutiinejaan. Satunnaiset ohikulijat osallistuvat paikan balettiin tuoden siihen vaihtelevia rytmejä, mutta paikan baletin perusta on ihmisissä, jotka osallistuvat tapahtumaan säännöllisesti.¹⁰⁹

Pidän Seamonin paikan balettia mielenkiintoisena, sillä se osoittaa havainnollistavasti, että miellyttäviksi koetut paikat perustuvat usein materiaalistien ominaisuuksien sijaan liikkuviin kehoihin. Tulkitsen paikan baletin eräänlaiseksi positiiviseksi kinesteettiseksi

106 Seamon 1979, 54.

107 Seamon 1979, 56.

108 Seamon 2010, 7-9.

109 Seamon 1979. 143.

kentäksi. Paikan baletti edellyttää syntyäkseen tietynlaista ympäristöä ja toisaalta juuri paikan baletin ansiosta kyseisestä paikasta muodostuu poikkeuksellisen luonteikas ja merkityksellinen, mikä puolestaan sitouttaa ihmisiä ympäristöönsä¹¹⁰.

Tarkastelen paikan balettia mittakaavassa, joka käsittää ihmisen välittömän lähiympäristön. Paikan balettia on mahdollista tarkastella myös laajemmassa mittakaavassa. Esimerkiksi arkkitehtuurin teoreetikko Bill Hillier on kehittänyt kollegoidensa kanssa analyttisen *Space Syntax* -teorian, joka osoittaa jossain määrin katuverkoston vaikutuksia paikan balettien syntymiseen.¹¹¹

Suunnittelijan näkökulmasta paikan baletin luominen on kiinnostava haaste, sillä se muodostuu orgaanisesti ja siihen on vaikea puuttua. Lisäksi ympäristön fyysisillä ominaisuuksilla on paljon vähemmän merkitystä paikan baletin syntymiselle kuin esimerkiksi ihmisen mielialalla tai historialla.¹¹² Fyysisen ympäristön ominaisuuksien sijasta kannattaa kohdistaa mielenkiinto ensin niihin rutiineihin, joista paikan baletti muodostuu. Paikan baletti perustuu käyttöön, joten paikalla pitää olla jotain tarjottavaa. On oltava joku syy, miksi ihminen menee toistuvasti juuri siihen paikkaan.¹¹³

Helsingin yliopiston metroasemalla on ruokakauppa, jossa myydään kahvia erilliseltä noutotiskiltä. Aamuisin monimuotoinen joukko liikemiehiä, rakennustyömiehiä ja opiskelijoita ostaa rutinoituneesti kahvinsa juuri tästä paikasta. He juovat kahvinsa ovensuussa seisten ja rupertellen. Paikka ei ole fyysisiltä ominaisuuksiltaan

110 Seamon 1979, 143-152.

111 Hillier 1996; Hillier & Hanson 1984.

112 Seamon 1979, 145-146.

113 Seamon 1979, 145-146.

siltaan erityisen miellyttävä, eikä paikan sijaintikaan ole viereisiä kahviloita tai kioskeja parempi. Alun perin ihmiset päätyivät ostamaan aamukahvinsa ruokakaupasta luultavasti kahvikupin alhaisen hinnan vuoksi. Vähitellen paikasta on muodostunut erityinen, enkä usko kahvikupin hinnan enää selittävän paikan suosiota. Kahvin ostamisesta metroaseman ruokakaupasta on tullut monelle ihmiselle päivittäinen rutiini, josta ei poiketa. Samalla on muodostunut tärkeä paikka kohtaamiselle.

Maantieteilijä Edward Relph on väittänyt, että ihminen tarvitsee aikaan ja paikkaan sidottua tunnetta pysyvyydestä ja jatkuvuudesta. Paikan baletti vastaa tähän tarpeeseen. Edellä mainitun kaltaista monelle ihmiselle yhteistä päivittäistä rutiinia on kuitenkin vaikea synnyttää suunnitelmallisesti. Seamon toteaa, että suunnittelijoiden kannattaisikin suunnitelmallisuuden sijaan pyrkiä muodostamaan mahdollisimman paljon erilaisia mahdollisuuksia toiminnalle. Mitä useampi syy tulla paikkaan, sitä useampi ihminen käyttää paikkaa.¹¹⁴

Seamon ohjeistaa sijoittamaan toiminnot siten, että niihin johdatavat liikeradat risteävät. Tällöin ihmiset kohtaavat myös niitä ihmisiä, jotka ovat matkalla suorittamaan toista toimintoa. Ihmiset toisin sanoen kohtaavat ihmisiä, joita eivät muuten kohtaisi.¹¹⁵ On kiinnostavaa asettaa reiteille sosiaalisia tavoitteita tarkoituksenmukaisuuden lisäksi ja suunnittelijan on tasapainoteltava näiden kahden tavoitteen välillä. Seamon puhuu liikkeen kanavoimisesta (engl. channeling) ja antaa esimerkiksi sisäänkäynnit. Seamonin mukaan sisäänkäyntejä esimerkiksi kauppakeskukseen tai puistoon

114 Seamon 1979, 145-146.

115 Seamon 1979, 146.

kannattaa olla vain muutama, jotta muodostuu luonnollisia paikkoja kohtaamisille. Tällaisella kanavoimisella voi tukea ihmisten kohtaamista kasvokkain.¹¹⁶ Toinen hyvä tapa muodostaa paikallinen sosiaalisen kanssakäymisen koreografia on toiminnon keskittäminen. Klassinen esimerkki on suihkulähde puiston keskellä, mutta kyse voi yhtä hyvin olla vaikka postilaatikosta aukiolla tai penkkien muodostamasta alueesta kauppakeskuksessa. Palaan ajatukseen ympäristöstä lavasteena. Jane Jacobsin mukaan keskittymät ovat onnistuneimmillaan kuin hienoja lavasteita ihmisten yksinkertaisille arjen toiminnoille.¹¹⁷

Paikan tulee erottua selkeästi ympäristöstään, olla jollain tavalla erityisen luonteikas tai tunnelmallinen. Fyysisessä ympäristössä paikka voi erottua ympäristöstään monesta syystä. Paikalla voi olla onnistuneen selkeät rajat, se voi sijaita jossain erityisessä tai oudossa paikassa, sen välittömässä läheisyydessä voi olla maamerkki tai katu voi olla mukulakivin kivetty. Tässä kohdin puhutaan oikeastaan yleisemmin paikan luomisesta.¹¹⁸

Paikan baletti huokuu tunnetta sisäpiiriin kuulumisesta, ja uusi kävijä määrittelee itsensä aluksi ulkopuoliseksi. Onnistunut paikan baletti tuntuu kutsuvilta. Uusi kävijä kokee olonsa tervetulleeksi ja haluaa palata paikkaan yhä uudestaan. Paikat tuntuvat kutsuvilta usein onnistuneiden reunojensa ansiosta. Avoimet ovet, avoin näkyvä kadulta tunnelmalliseen kahvilaan ja sisältä kantautuva musiikki ovat esimerkkejä onnistuneista paikan reunoista. Vilkkaasti liiken-

116 Seamon 1979, 144-145.

117 Seamon 1979, 145.

118 Seamon 1979, 151.

nöidy kadut, suljetut ovet ja teipatut ikkunat puolestaan sulkevat ihmisen paikan baletin ulkopuolelle.¹¹⁹

Paikan baletti tuhoutuu, jos siihen osallistuu liikaa ihmisiä verrattuna paikan kapasiteettiin. Huono palvelu, liian vähäinen henkilökunta tai liioitellun tiukka liikkeen kanavointi johtavat kaikki siihen, että paikan baletti muuttuu ruuhkaksi tai tungokseksi.¹²⁰ Paikan fyysiset ominaisuudet eivät myöskään koskaan voi taata paikan baletin syntymistä. Epävarmuudesta huolimatta on kuitenkin tärkeää tarjota edellä kuvatun kaltaisia mahdollisuuksia paikan balettien syntymiselle.

Paikan baletti muodostuu yleensä ihmisten huomaamatta ja sen olemassaolon tärkeys huomataan vasta silloin, kun se on uhattuina. Tällöin on yleensä liian myöhäistä pelastaa tilannetta. Seamon pitääkin paikan balettien kenties suurimpana haasteena sitä, että ihmiset pitäisi saada tiedostamaan paikan balettien olemassaolo ja tärkeys. Vain siten ihmiset voivat ajoissa keskittyä niiden säilyttämiseen. Seamonin esittelemät suunnittelijan keinot puuttua paikan balettiin kuitenkin rajoittuvat fyysisen tilan muokkaamiseen. Pidän paljon oleellisempänä suunnittelijan tehtävänä sitä, että paikan balettiin sitoutuneet ihmiset saadaan ymmärtämään oma roolinsa paikan balettien syntymisen ja säilymisen edellytyksenä.¹²¹

Seamon tarkastelee paikan balettia ilmiönä ja käy siksi paikan baletille suotuisia ympäristön ominaispiirteitä läpi vain lyhyesti. Lisäksi Seamonin erittelyssä näkyy, että 70-luvun lopulla suunnittelijaa on pidetty vielä lähinnä fyysisen ympäristön suunnittelijana.

119 Seamon 1979, 149.

120 Seamon 1979, 144.

121 Seamon 1979, 143-152.

Ajattelen, että nykyisin suunnittelijalle voidaan langettaa paljon suurempi vastuu paikan balettien muodostumisesta ja säilyttämisestä, koska suunnittelijan keinotkin ovat moninaisemmat. Kirjoitan suunnittelijan immateriaalisista keinoista vaikuttaa paikan baletteihin seuraavan luvun kohdassa “Vuorovaikutteinen suunnittelu”.

III

Suunnittelija koreografina

Kokoan tässä luvussa yhteen suunnittelun kannalta kiinnostavaksi nousseita asioita edellisistä luvuista ja pohdin, miten niitä voi soveltaa käytännön suunnittelussa. Kuten kirjan alussa kirjoitin, tavoitteeni ei ole edetä yksityiskohtaiselle tasolle vaan ennemminkin haluan ehdottaa suuntia suunnittelulle.

Tavoitteena ajautuminen perille

Yhdeksi suunnittelun tavoitteeksi tulisi asettaa ympäristö, jossa opasteiden sijaan arkkitehtuuri ohjaa käyttäjän ajautumaan perille. Lähtökohdaksi voidaan ottaa esimerkiksi se, miten ympäristö rajaa arjessa jaettuja rituaaleja ja merkitsee siirtymiset arjen roolia toiseen. Käsitteellistäminen, kuten rakennetun ympäristön ymmärtäminen lavasteena, alleviivaa joidenkin arkkitehtuurille ominaisten keinojen, kuten siirtymien ja reittien merkitystä ihmisen arkea jäsentävinä tekijöinä.

Siirtymien avulla ihmistä valmistellaan tulevaan rooliinsa, minkä vuoksi siirtymien selkeä merkitseminen on tärkeää. Konkreettisesti tämä voi tarkoittaa esimerkiksi siirtymien ulottamista pitkälle ulko-ovesta katutilaan erilaisten visuaalisten ja haptisten¹²² vihjeiden avulla, kuten vaikka tuomalla sisätilassa käytetty materi-

122 Haptisella tarkoitan materiaalia tai objektia, joka pintatekstuurinsa tai muotonsa vuoksi kutsuu koskettamaan.

aali jossain muodossa myös ulkotilaan ¹²³. Vanhojen rakennuksien painavat ovet luovat pienen tärkeän siirtymisen hetken sisä- ja ulkotilan välille. Alvar Aalto keskittyi niinkin yksinkertaiseen asiaan kuin ovenkahvaan, jolloin siirtymisen hetkeksi muodostuu se, kun ihminen puristaa kätensä tarkasti muotoillun kahvan ympärille ¹²⁴. Huomioimalla siirtymisen hetki ihminen ikäänkuin saatetaan kotiin. Suunnittelija voi tällä tavoin osoittaa empaattista suhtautumista tilan käyttäjää kohtaan.

Myös Gibsonin teoria motorisesta valmiudesta puolustaa ajatusta, että rakennetun ympäristön tulisi valmistella ihmistä toimintoihin, varovasti ohjata ihmistä kulkemaan tiettyjä reittejä pitkin ja suorittamaan arjen tehtäviä. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi näkymien asteittaista avaamista tuleviin portaikkoihin tai kuten edellä mainitsin, haptisen ulottuvuuden mukaan ottamista siirtymässä ulkotilasta sisätilaan. Tämänkaltaiset lähtökohdat suunnittelulle auttavat suunnittelijaa luomaan tiloja, joissa kulkeminen on luontevaa. Koska suunnittelija joutuu pitämään koko ajan mielessään ihmisen ohjaamisen, kaupungeista voisi tulla taas sellaisia, jotka mahdollistavat ajautumisen perille.¹²⁵

123 Blundell Jones & Meagher 2015, 15 ja 65-71.

Hans Scharounin ja Hermann Matternin suunnittelemassa Kasselin teatterissa (1952) näkyy Scharounin läpi uran kestänyt kiinnostus ihmisen liikkeeseen. Kasselin teatterissa yleisön saapuminen huomioidaan moniaistisin vihjein, jotka ulottuvat kauas teatterista.

124 Pallasmaa 2012 [1996], 79-80.

125 Gibsonin teoriasta ks. luku 2

Toimintaan kannustaminen

Kirjoitin ensimmäisessä luvussa, että liikkeeseen sisältyy toiminnan mahdollisuus ja kehollisen tiedon katsotaan syntyvän toiminnallisessa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Yksi mahdollinen tapa huomioida liike suunnittelussa on kiinnittää huomio siihen, minkälaisia toiminnan mahdollisuuksia tila tarjoaa. Asian voi nähdä myös toisinpäin: yksi tapa suunnitella toiminnallisia tiloja on kiinnittää huomio siihen, miten ne tarjoavat mahdollisuuksia liikkeelle.

Liike otetaan huomioon suunnittelussa, mutta kinestesien sijasta suunnittelun keskiössä on ergonomia. Ergonomia on laskennallista tiedettä ja perustuu ihmisen fysiologiaan. Ergonomiassa tutkitaan ihmisen ja rakennetun ympäristön välistä vuorovaikutusta, mutta ympäristöä pyritään kehittämään siten, että se kuormittaisi vartaloa mahdollisimman vähän. Tilojen ja objektien hyvä ergonomia saattaa taata funktionaalisuuden, mutta silti ne eivät välttämättä tunnu kinesteettisesti miellyttäviltä tai houkuttelevilta.¹²⁶

Kinesteettisesti miellyttävä tai houkutteleva ympäristö avautuu toiminnalliseksi. Tällainen tila hahmottuu vasta, kun ihminen liikkuu tilassa ja kokeilee sen ehdottamia mahdollisuuksia. Tarkoituksenmukaisuuden lisäksi toiminnallisuus tarkoittaa, että tila kutsuu ja mahdollistaa erilaisia tapoja liikkua ja oleskella.¹²⁷ Yudell on esittänyt yksinkertaisilta kuulostavia kysymyksiä: Mihin istutaan, mihin nojataan, missä oleillaan? Minne ja miten liikutaan?¹²⁸ Pysytyessään vastaamaan näihin kysymyksiin, suunnittelija on jo pitkällä toiminnallisuuteen kannustavan ympäristön suunnittelussa. Käy-

126 Parviainen 2007, 46-47.

127 Parviainen 2007, 46-47.

128 Yudell 1978, 70.

tännössä tämä tarkoittaa hyvin yksinkertaisia asioita, kuten vaikka sitä, että ympäristöstä voi löytyä erikokoisia tasoja. Suunnittelija voi huomioida jalankulkijan lisäämällä julkisivuun pienen tason, johon voi nojata ja laskea kahvikupin. Gehlin suunnitteluohjeissa toistuvat arkkitehtonisten elementtien ”toissijaiset” tehtävät. Portaat toimivat istuimina, pilarit ja tolpat mahdollistavat nojailun.¹²⁹

Gibson käsittää aistit ympäristöstään aktiivisesti tietoa etsivinä toimijoina, mikä ohjaa kuvittelemaan ympäristöä kauttaaltaan toimintaan houkuttelevana. Jopa pinnoille voidaan asettaa suunnittelussa vaatimus toiminnallisuudesta. Esimerkiksi rakennuksien seinät tulisi Gibsonia soveltaen suunnitella sellaisiksi, että ne esimerkiksi ehdottavat käden kuljettamista seinää pitkin. Gibsonin väite korostaa ympäristön merkitystä ihmiselle ja antaa sille mahdollisuuden olla jotain enemmän, kuin mitä tavallisesti ajattelemme.¹³⁰

Toiminnallisuuteen kannustavassa tilassa voidaan tavoitella niin sanottua *loose fit*:iä. Termi tarkoittaa, että ihmiselle annetaan vapaus, mutta tarjotaan samalla paljon ihmisen mittakaavan mukaisia vaihtoehtoja ja ehdotuksia toiminnalle¹³¹. Hyvänä esimerkkinä toimivat vanhojen talojen rappukäytävät. Vaikka tila on tarkoitettu siirtymiseen, leveät ikkunalaudat, liukumiseen ja kiipeämiseen hyvin soveltuvat kaiteet sekä ovisyvennykset tarjoavat paljon virikkeitä sekä ehdotuksia ihmiskehon sovittamiseen tilassa. Toi-

129 Gehl 2011 [1980], 147-162.

130 Gibsonin teoriasta ks. luku 2.

131 Yudell 1978, 71.

minnalliseksi avautuvalla tilalla voidaan välttää Yudellin kuvaama *kelluva keho* ¹³².

Bodies in Urban Spaces -teoksen myötä olen huomannut alkaneeni havainnoida lähiympäristöäni enemmän sen mukaan, mitä toiminnallisia mahdollisuuksia tila tarjoaa. Vaikka en konkreettisesti halua kiivetä kaikille tasoille tai ryömiä ikkunasyvennyksiin, etsin mielessäni ympäristöstä paikkoja, joihin sovittaa kehoani. Luon merkityksiä paikkoihin, joissa niitä ei ollut aiemmin. Toiminnallisuuden voidaan katsoa kohdallani tuoneen arvokkaan lisän arkkitehtuuriin – mielikuvituksen. Samanlaisia huomioita on esitetty aiemmin myös skeittaajista ja parkourin harrastajista. Toiminnallinen vuorovaikutus ympäristön kanssa vaikuttaa siihen, miten ihminen alkaa havainnoida ja arvottaa lähiympäristöään. ¹³³

Materiaalien merkitys

Kuvailin ensimmäisen luvun alussa, kuinka erilaisilta kaupunkien materiaaliset ominaisuudet tuntuivat. Siihen, miten sovitamme kehomme ja liikkeemme suhteessa rakennettuun ympäristöön, vaikuttaa merkittävästi ympäristön materiaallinen luonne. On tärkeää, miltä materiaali tuntuu koskettaessa, miltä se tuoksuu, miten se varaa ja luovuttaa lämpöä, tai kuinka liukkaaksi se muuttuu sateella.

Materiaalivalinnoilla on mahdollista koreografoida laajasti ihmisen liikkumista rakennetussa ympäristössä. Sileät pinnat kutsuvat läheiseen kontaktiin, kun taas rosoiset ja karheat materiaalit ohjaavat meitä kauemmaksi. Terävältä tuntuvat materiaalit ohjaavat rakennuksen kulmissa ihmiset kiertämään kulman laajalla säteellä

132 *Kelluva keho* ks. luku 2.

133 Ameel & Tani 2007, 5-7; Harinen, Itkonen & Rautapuro 2006, 54.

ja kapeissa käytävissä hidastamaan ja kulkemaan harkitummin.¹³⁴ Vastaamme arjessa tottuneesti myös kadun pinnan vaihteluihin¹³⁵. Kadun pinta vaikuttaa askeltemme pituuteen ja kadun liukkaus ja kuopat vaikuttavat siihen, kuinka varovaisesti kävelemme.

Jos rakennettua ympäristöä tarkastellaan Gibsonin tavoin kehollisten mahdollisuuksien vastineina ja aisteja aktiivisina toimijoina, ympäristön tulisi tarjota tekemistä aisteille. Aistihavainnot sekoittuvat, minkä vuoksi materiaalivalintoja pitää arvioida monipuolisesti. Esimerkiksi kadun pinnan materiaali vaikuttaa siihen, millaisena ihminen kuulee askeleensa. Koska ihmisellä on kyky nähdä, miltä jokin asia tuntuu, muodostuu materiaalivalinnoista merkityksellisiä myös sellaisissa paikoissa, joissa ihminen ei voi konkreettisesti koskea pintaa tai objektia¹³⁶.

Materiaalit vaikuttavat myös siihen, miten ympäristön liike, eli liikkeen ajallinen ulottuvuus, tulee esiin rakennetussa ympäristössä. Olen omaksunut arkkitehtuurin yhdeksi tärkeimmäksi tehtäväksi sen, että arkkitehtuuri auttaa ihmistä sijoittamaan itsensä paitsi tilalliseen, myös ajalliseen jatkumoon. Materiaalien osalta suunnittelija voi auttaa ihmisen ajallista sijoittautumista siten, että suosii materiaaleja, jotka paljastavat syntyhistoriansa ja joissa näkyy ajan kuluminen.¹³⁷ Esimerkiksi erilaisilla pintakäsittelyillä voi vaikuttaa siihen, millä tavoin ajan patina näkyy materiaaleissa. Lisäksi materiaaleilla voi antaa ihmiselle informaatiota säästä ja sen historiasta. Katukivetyksen tai kiviseinän hitaasti pienenevät

134 Yudell 1978, 71.

135 Uimonen 2009, 134.

136 Pallasmaa 2012 [1996], 45-46.

137 Pallasmaa 2012 [1996], 34-35.

märät laikut kertovat kauniilla tavalla menneestä sateesta. Erilaisilla heijastavilla materiaaleilla taas voidaan antaa informaatiota säästä ja vuorokaudenajasta paikkoihin, joista olisi muuten vaikea nähdä esimerkiksi taivasta.

Etenkin kylmissä maissa, kuten Suomessa, näen materiaalien merkityksen korostuneen tärkeänä keinona luoda lämpöä ja inhimillisyyttä kaupunkitilaan. Mahdollisuutemme makoilla pehmeällä nurmikolla tai lämpimällä rantakalliolla ovat rajalliset, minkä vuoksi rakennetun ympäristön tulee tarjota korvaavia mahdollisuuksia materiaaleilla, jotka kannustavat keholliseen kohtaamiseen.

Havaitsemisen mittakaava

Ihmislähtöisestä suunnittelustaan kiitetyn arkkitehti Jan Gehlin mukaan tiettyjen kaupunginosien vetovoimaisuus perustuu ennen kaikkea mittakaavaan, joka sopii aisteillemme. Gehl tarkoittaa mittakaavalla ihmisen biologiaan perustuvaa mitoitusta, jossa huomio kiinnittyy etenkin ihmisen silmien tasoon.¹³⁸

Arkkitehdit Helmer Stenros ja Seppo Aura ovat tuoneet esille, että koska liikkuessamme keräämme aisteillamme ympäristöstämme erilaisia viestejä, niitä tulisi hyödyntää suunnittelussa. Viestien avulla synnytetään kulkijalle mielenkiinto etenemiseen. Viestejä ovat mm. vaihtelevat näkymät ja tilanteet sekä yksityiskohdat. Viesteissä voi vaihdella sitä, mille aistille ne painottuvat. Esimerkiksi aiemmin mainitsemani kadun pinnan vaihtelu merkitsee äänen vaihtelua sekä haptista muutosta, kun taas ornamentein koristeltu julkisivu luo visuaalisen muutoksen. Jaksotuksen tulee toimia kä-

138 Mortensen 2000. Mitoitusohjeita eri aisteille: Gehl 2011 [1987], 63-72.

velijän nopeudelle.¹³⁹ Gehl väittää, että suunnittelussa keskitytään kävelijän viiden kilometrin tuntivauhdin sijaan autoilijan 50-60 kilometrin tuntivauhtiin. Kävelijälle mitoitettut impulssijaksot eivät hahmotu autoilijalle, mitä voidaan pitää yhtenä syynä siihen, että yksityiskohdat ovat jääneet pois esimerkiksi julkisivuista.¹⁴⁰

Arjen liikkumisympäristöjen kehittäminen

Koska arkinen liike on sellaisenaan tärkeä eletty ja koettu tapahtuma, on tärkeää kehittää läpikulun paikkoja, kuten katutilaa, siltoja, tunneleita ja julkisen liikenteen asemia. Läpikulun paikkoja kehittämällä vastataan myös Sennettin ja Jacobsin peräänkuuluttamaan anonymiteetin tukemiseen julkisessa kaupunkitilassa, sillä läpikulun paikat mahdollistavat persoonattoman kohtaamisen. Ihminen käyttää ison osan ajastaan näissä ympäristöissä, minkä vuoksi niiden laatuun on tärkeää kiinnittää huomiota. Näissä ympäristöissä on paljon potentiaalia kehittyä materiaalisilta ja toiminnallisilta ominaisuuksiltaan nykyistä monipuolisemmiksi. Otan seuraavaksi yksittäiseksi esimerkiksi suunnittelualueesta jalkakäytävän.

Jalkakäytävä mielletään usein läpikulun alueeksi. Jalkakäytävällä korostuu liikkeen mekaaninen huomioiminen ja väitän, että katutilaa määrittelevät jo liiallisissa määrin tekijät, jotka eivät liity tilassa toimimiseen. Tilaa määrittää ensisijaisesti tilan huolto ja ylläpito, ei todellinen käyttö¹⁴¹. Tämän sijaan jalkakäytävä tulisi ymmärtää tärkeänä julkiseen tilaan oleellisesti kuuluvana alueena, jossa ihminen muodostaa arjen liikkeessä suhdetta ympäristöön-

139 Stenros, H. & Aura, S. 1987, 133.

140 Forss 2007, 174 ja 176.

141 KSV 2013, 14.

sä ja muihin ihmisiin. Jalkakäytävä on kaupunkielämän oleellinen tapahtumapaikka¹⁴².

Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston ”Kohti urbaanimpaa Helsinkiä” -selvityksestä käy ilmi, että katutilan yksipuolisuus on tiedostettu ongelma. Mielenkiintoisen katutilan toteuttaminen on kuitenkin vaikeaa nykyisten käytäntöjen, sääntöjen ja normien sisällä. Esimerkiksi liiketilojen lisääminen katutasoon on lähes mahdotonta, koska liiketiloja ja asuintaloja rakentavat eri toimijat. Tämä tilanne johtaa siihen, että asuintalojen yhteyteen rakennettaville liiketiloille on vaikeaa löytää rakennuttajaa tai sijoittajaa. Rahoitusjärjestelmä toisin sanoen ohjaa voimakkaasti yksipuolisuuteen.¹⁴³ Suurimmat muutokset voidaan tehdä päättäjien tasolla, mutta myös tilasuunnittelussa voidaan huomioida jalankulkija monella tapaa.

Liikkumiseen käytetty aika on nykyään usein tärkeämpi kuin varsinainen matkan pituus. Lisäksi se, miten pitkältä ja millaiselta kuljettu matka tuntuu, on merkittävämpää kuin liikkumiseen käytetty todellinen aika.¹⁴⁴ Ajan tunteeseen on mahdollista vaikuttaa monin keinoin. Reitin avaaminen kerralla luo tunteen pitkästä matkasta, minkä vuoksi on tärkeää avata näkymiä asteittain. Lisäksi kokemukseen matkasta vaikuttaa tietenkin ympäristön laatu, eli laajemmin se, millaisia ominaisuuksia jalkakäytävällä on.

Suunnittelussa kiinnitetään usein huomiota asioihin, jotka eivät itse asiassa ole niin oleellisia kävelijän näkökulmasta. Jalankulkija ei esimerkiksi hahmota talon julkisivua katutasosta, vaan tärkeäm-

142 Gehl 1987 [1980], 17-31.

143 KSV 2013, 13-18.

144 Uimonen 2009, 134.

mäksi muodostuu, mitä julkisivu todella tarjoaa jalankulkijoille. Missä voi tarkkailla muita ihmisiä, voiko tehdä ikkunaostoksia? Onko julkisivussa syvennyksiä tai katoksia, joiden alle voi mennä sateelta suojaan? Gehlin mukaan rakennusten julkisivujen tulisi olla kutsuvia, jotta kaupunkielämä voisi yhdistyä rakennusten kanssa ¹⁴⁵. Julkisivuja tulisi kehittää sillä ajatuksella, että ne visuaalisen kokonaisilmeen rinnalla levittäytyvät toiminnallisesti katutilaan.

Vanhojen talojen kiviset portaat, jotka laskeutuvat ulko-ovelta jalkakäytävälle, ovat hyvä esimerkki arkkitehtonisesta elementistä, joka elävöittää katutilaa. Esteettömyyden vuoksi tasoeroja pyritään suunnittelussa nykyään ymmärrettävästi välttämään, mutta portaat voivat silti toimia innostavana esimerkkinä. Portaat toimivat lämpimänä istuimena, laskupaikkana ja tuovat katutilaan kolmiulotteista muodon vaihtelua sekä valon ja varjon vaihtelua. Ne rytmittävät jalkakäytävää. Lapset, jotka yleensäkin kokeilevat tilan toiminnallisia ulottuvuuksia aikuisia enemmän, hyppelivät usein portaita pitkin ¹⁴⁶. Portaat luovat paitsi selkeän siirtymän katutilasta sisätilaan, myös kiinnostavaa toiminnallisuutta katutilaan.

Sennett osoittaa kiinnostavasti, miksi rakennuksien lasiseinäiset pohjakerrokset tuntuvat niin vieraannuttavilta. Toisin kuin pienemmät ikkunat, lasiseinä ei luo aukkoa sisä- ja ulkotilan välille vaan sen sijaan muodostuu epämääräinen tila. Lasiseinien visuaalinen avoimuus itse asiassa eristää ihmistä, koska “[s]en näkeminen, jota ei voi kuulla, koskettaa tai tuntea, lisää tunnetta sisäpuolella olevan tavoittamattomuudesta.”¹⁴⁷ Lasiseinä ei myöskään luo taval-

145 Gehl 2010.

146 Parviainen 2007, 47.

147 Forss 2007, 172.

lisen seinän tavoin turvalliselta tuntuva reuna tilalle, huomauttaa Gehl¹⁴⁸. Kadun pintaan asti ulottuvat lasiseinät ovat ongelmallisia myös niiden takana liiketilaa pitäville. Esimerkiksi Jätkäsaaren uudella asuinalueella voi todeta, että ikkunat ovat yleensä teipattu umpeen puoleen väliin asti.

Vuorovaikutteinen suunnittelu

Seamonin *paikan baletti* nostaa esille vuorovaikutuksellisen suunnittelun tärkeyden. Paikan baletti syntyy siihen sitoutuneista, säännöllisistä käyttäjistä. Koska paikan baletit ovat jokapäiväisten osallistujien käsissä, suunnittelijan hedelmällisin keino vaikuttaa paikan baletteihin on kaikin mahdollisin keinoin tukea käyttäjien tunnetta siitä, että he voivat osallistua ja vaikuttaa lähiympäristönsä suunnitteluun ja kehittämiseen. Täten paikan balettien kannalta tärkeimmäksi suunnittelijan keinoksi muodostuu vuorovaikutteiset suunnittelutavat, joissa käyttäjät otetaan mukaan suunnitteluprosessiin. Koska paikan baletit voivat syntyä eri mittakaavoissa, on tärkeää kehittää vuorovaikutteisia suunnittelutapoja niin naapurustoissa kuin laajemminkin kaupunkisuunnittelussa.¹⁴⁹

Anne-Mari Forss on käsitellyt yhteisön osallistumisen roolia paikallisessa rakentamisessa kirjassaan *Paikan estetiikka - Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologia*. Forss käy vuorovaikutteista suunnittelua läpi monipuolisesti tuoden esiin eri näkökulmia suunnittelijan roolista suunnitteluprosessissa. Forss nostaa esille Edward Relphin ajatuksen siitä, että yhteisön pitäisi voida vaikuttaa paikan rakentamiseen mahdollisimman paljon: “[P]aikat on suurimmaksi

148 Forss 2007, 172.

149 Paikan baletista ks. luku 2.

osaksi luotava niiden ihmisten osallistumisen ja sitoutumisen kautta, jotka asuvat ja työskentelevät kyseisissä paikoissa; paikat pitää luoda sisältä ulospäin.”¹⁵⁰

Relphin mukaan tietyille paikalle erityiset piirteet syntyvät osaksi yhteisön sitoutumisesta paikkaan ja paikan ylläpitoon. Se että ihminen tuntee voivansa vaikuttaa lähiympäristönsä asioihin, lisää paikkaan kuulumisen tunnetta ja motivoi huolehtimaan paikasta, Forss lisää.¹⁵¹ Siksi paikan baletit tarvitsevat Forssin mainitsemaa “paikallista, sosiaalisen ulottuvuuden tunnustavaa ja huomioivaa rakentamista”¹⁵². Tällä Forss tarkoittaa suunnittelutapaa, jossa myös asukkaat otetaan mukaan rakennusprosessiin ¹⁵³.

Relph näkee suunnittelijan roolin suunnitteluprosessissa lähes prosessin ulkopuolisena neuvonantajana, minkä realismia Forss ymmärrettävästi epäilee. Forss ei usko rahoittajien tai suunnittelijoiden luopuvan valta-asemastaan hyväntahtoisuuttaan. Olen myös siitä samaa mieltä kuin Forss, että ympäristön laadun kannalta ei välttämättä ole hyvä, että asukkaille annetaan Relphin ehdotuksen mukainen täysi päätäntävalta. Pidän Relphin näkemystä suunnittelijan roolista kuitenkin hyvänä suuntana sille, millaista vuorovaikutteisen suunnittelun tulisi olla.¹⁵⁴

Relphin mukaan suunnittelijan tehtävä on ammattilaisena nähdä paikallisten päätöksien laajemmat vaikutukset ja lisäksi suunnittelija voi erikoisosaamisensa avulla ratkoa esimerkiksi jotain

150 Forss 2007, 160.

151 Forss 2007, 160.

152 Forss 2007, 165.

153 Forss 2007, 165.

154 Forss 2007, 160-161.

teknisiä erityisongelmia. Arkkitehti Hilkka Lehtonen peräänkuuluttaa suunnittelijoilta lisäksi sosiaalista herkkyyttä, jotta usein ristiriidassa olevat suunnittelijoiden ja käyttäjien näkemykset voisivat lähentyä. Vuorovaikutteisen suunnitteluprosessin tuloksena suunnittelijat voivat ajan kuluessa oppia tunnistamaan käyttäjien arvostuksia ja elämäntyyliä. Kuten Forss toteaa, Lehtonen näkee suunnittelijoiden ja käyttäjien väliset tapaamiset myös suunnittelijoille arvokkaana sosiaalisena kouluna.¹⁵⁵

Forss kiteyttää vuorovaikutteisen suunnittelun olevan hedelmällisintä silloin, kun käyttäjät otetaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa mukaan rakennusprosessiin. Helposti käyttäjä jätetään valitsemaan valmiiden ehdotusten välillä. Sen sijaan käyttäjien ajatuksien ja toiveiden kuunteleminen pitäisi olla luonteva osa suunnitteluprosessia ja suunnitteluprosessin pitäisi edetä keskustellen.¹⁵⁶

Maankäyttö ja rakennuslaki edellyttää nykyään, että kaavoitusprosessissa käytetään vuorovaikutteisia menettelytapoja, mikä onkin lisännyt paljon asukkaiden mahdollisuuteen osallistua jo aikaisessa vaiheessa suunnitteluprosessiin. Forss kuitenkin huomauttaa, että asukkaat voivat vaikuttaa vain siihen, mitä ja mihin rakennetaan, mutta eivät siihen, miten rakennetaan. Ongelma korostuu tapauksessa, jossa kaupunki myy keskustatontteja yksityiselle sektorille. Rakennuttajien valta-asema on ongelmallinen, koska rakentamista ohjaavat rakennuttajien omat tavoitteet, eivät asukkaiden viihtyvyys. Toisaalta yhdyn Forssin mielipiteeseen siitä, että nykyinen tilanne ei luultavasti ole edes rakennuttajille suotuista,

155 Forss 2007, 160-162.

156 Forss 2007, 162-163.

sillä kaupunkilaisten tyytymättömyys ei ole rakennuttajienkaan edun mukaista.¹⁵⁷

Rakennetun ympäristön koreografia

“Choreography is [...] a thought or suggestion to a possible course of action.”¹⁵⁸

Nykytanssin alalla on viime vuosikymmenen aikana alettu käyttää käsitettä *sosiaalinen koreografia*¹⁵⁹, joka perustuu ajatukseen, että tanssitaiteen alalla saavutettu koreografinen tietämys tulisi olla siirrettävissä myös muille elämänalueille¹⁶⁰. Sosiaalisessa koreografiassa kaikki koreografiassa mukana olevat vaikuttavat omalla toiminnallaan jossain määrin tapahtumien kulkuun¹⁶¹.

Parviainen irrottaa sosiaalisen koreografian käsitteen taiteen kontekstista kuvaamaan suunnitelmallista puuttumista ympäristöönsä sidoksissa olevaan järjestelmään, joka synnyttää ja ohjaa ihmisten, eläinten ja esineiden liikettä. Parviainen käsittelee sosiaalista koreografiaa virtuaaliympäristöön liittyen, eli eri kontekstissa kuin minä, mutta tartun Parviaisen ehdotukseen.¹⁶² Koska tilasuun-

157 Forss 2007, 164-165.

158 Forsythe 2015, 90.

159 Sosiaalisen koreografian edelläkävijöitä ovat Steve Valk ja Michael Klein. Käsitettä on kehittänyt myös koreografian professori Kirsi Monni.

160 Klien & Valk 2008, 20.

161 Parviainen 2011, 117.

162 Parviainen 2011, 116-120.

nittelun alalla tanssitaiteen termien nyanssieroilla ei ole merkitystä, lyhennän sosiaalisen koreografian koreografiaksi.

Suunnittelija voi toimia rakennetussa ympäristössä koreografina. Tarkoiton koreografialla suunnitelmallista puuttumista ihmisen liikkeeseen perustuvaan kokemukseen rakennetussa ympäristössä. Tämä merkitsee esimerkiksi edellä esittelemäni kaltaista puuttumista ihmisen liikkeessä keräämiin aisti-impulsseihin, siirtymien tarkkaa suunnittelemista roolista toiseen ohjaavina tekijöinä tai paikan balettien luomista, ohjaamista ja tukemista. Oleellista ehdotuksessa on myös liikkeen yhteys sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja koreografian avaama mahdollisuus muuttaa ja uudistaa ihmisten välistä vuorovaikutusta¹⁶³. Rakennettu ympäristö näyttäytyy staattisen järjestelmän sijasta ihmisen toimintaa ja vuorovaikutusta monipuolisesti ohjaavana strategiana. Rakennettu ympäristö saa aktiivisen toimijan roolin.

163 Parviainen 2011, 112.

Johtopäätökset

Rakennetun ympäristön tarkasteleminen siitä näkökulmasta, miten tila koetaan kehon liikkeestä käsin, tarjoaa kiinnostavan mahdollisuuden tarkkailla tilaa sekä toiminnan tapahtumapaikkana että toiminnan kautta rakentuneena tilana. Tarkastelu nostaa esiin tilasuunnittelijan moninaiset mahdollisuudet vaikuttaa ihmisen kokemukseen rakennetusta ympäristöstä ja alleviivaa rakennetun ympäristön, ja siten myös suunnittelun, merkitystä.

Vaikka kaupunki on ensisijaisesti anonyymien käyttäjien muokkaama, ymmärtäessään asemansa nöyrästi suunnittelija voi osallistua merkittävällä tavalla siihen, miten ympäristö houkuttelee ja kannustaa käyttäjiä toimimaan ja kohtaamaan toisiaan. Suunnittelussa huomio siirtyy rakennetun ympäristön esteettisten puolien rinnalla ympäristön kognitiivisiin, sosiaalisiin ja eettisiin puoliin.

Esittelemäni liikkeen merkitystä korostavat teoriat ja esimerkit laajentavat suunnittelijan ymmärrystä siitä, miten ihmisen kokemus rakennetusta ympäristöstä muodostuu. Jos rakennettu ympäristö koetaan liikkeessä, pitää suunnittelun voida tapahtua liikkeen lähtökohdista. Tarkasteltuani kehon liikettä ensin aistimisen tasolla ja sitten laajemmin arjessa tapahtuvaa liikettä tilallisena käytäntönä ja merkitysten rakentajana, nousi esille suunnittelun kannalta hyvin yksinkertaiselta kuulostavia asioita. Niillä on kuitenkin suuri merkitys ihmiselle. Blundell Jones ja Meagher ovat ilmaisseet osuvasti, että ihmisellä on perustavanlaatuinen tarve tietää, mihin on menos-

sa - niin kuvaannollisesti kuin kirjallisestikin ¹⁶⁴. Vastaa seuraavaksi kirjan alussa asettamiini tutkimuskysymyksiin.

1. Mitä rakennetun ympäristön kehollinen kokeminen tarkoittaa?

Tarkasteltaessa ihmisen kokemusta tilasta tulee omaksua luonnon-tieteisiin perustuvan objektiivisen kehokäsityksen sijaan subjektiivinen kehokäsitys, joka nostaa yksilöllisiin kokemuksiin pohjautuvan tiedon merkitykselliseksi.

Ihminen kokee ympäristönsä koko kehollaan. Ihminen muodostaa toiminnallisessa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ympäristöä koskevaa kehon hiljaista tietoa. Vaikka kehollinen tieto olisi määrittelemätöntä ja artikuloimatonta, se on silti tärkeä kommunikoinnin, kohtaamisen ja osallisuuden taso. Keholliseen kokemukseen perustuva tieto tulee ymmärtää arvokkaana ja erottamattomana osana ihmisen kokemuksellisuutta. Onnistunut arkkitehtuuri miellyttää ihmistä sekä älyllisellä että kehollisella tasolla.

Kokemuksen perustana voidaan pitää havaintoa ja kehollisessa kokemisessa korostuu ympäristön moniaistinen havainnointi. Kokemus tilasta syntyy eri aistihavaintojen sekoittuessa ja resonoidessa toistensa kanssa. Moniaistinen havaitseminen ja siten myös kehollinen kokeminen edellyttävät liikettä, sillä muiden aistien taustalla vaikuttava liikeaisti auttaa muiden aistien toimintaa. Yksilön kokemukseen vaikuttaa aina myös ihmisen historia, eikä kehollinen kokemus siksi palaudu vain aistimellisiin piirteisiin.

164 Blundell Jones & Meagher 2015, 4.

2. Miten kokemuksellinen liike voidaan huomioida rakennetun ympäristön suunnittelussa?

Suunnittelija voi vaikuttaa monella tavalla siihen, millaiseksi ihmisen kokemus rakennetusta ympäristöstä muodostuu arjen liikkeessä. Tärkeintä kokemuksellisen liikkeen huomioimisessa on, että suunnittelija eläytyy kokonaisvaltaisesti käyttäjän asemaan. Kulkeminen rakennetussa ympäristössä tulee ymmärtää paitsi siirtymisenä paikasta toiseen, tärkeänä elettyinä ja koettuna tapahtumana. Tärkeäksi muodostuu se, mitä matkan aikana tapahtuu ja miltä matka tuntuu.

Suunnittelussa huomion tulee olla katutasossa. On tärkeää keskittyä siihen, miten tilat avautuvat toiminnalliseksi eli miten tilat kutsuvat erilaisia tapoja käyttää niitä. Tilojen mitoituksen tulee tukea havaitsemista ja siksi perustua ihmisen biologiaan. Mitoituksessa tulee keskittyä etenkin ihmisen silmien tasoon. Suunnittelussa tulee hyödyntää ihmisen liikkueessaan keräämiä viestejä, joita ovat mm. vaihtelevat näkymät, tilanteet ja yksityiskohdat. Viestien jakotuksen tulee perustua kävelijän nopeuteen.

Materiaalisilta ominaisuuksiltaan tilojen tulee tarjota ärsykeitä monipuolisesti eri aisteille. Esimerkiksi haptiset materiaalit kutsuvat koskettamaan, kuuloaistia korostavat materiaalit vaikuttavat siihen, miten ihminen kuulee askeltensa äänen ja visuaalisuutta korostavilla materiaaleilla voidaan antaa ihmiselle informaatiota ympäristön liikkeestä eli ajasta ja säätilasta.

Liikkeellä on tärkeä sosiaalinen ulottuvuus, jota tulee tukea suunnittelussa. Koska ihmiset kohtaavat toisiaan vain paikoissa, joissa on tarpeeksi ihmisiä, ihmiselle pitää tarjota paljon erilaisia syitä tulla paikkaan. Tärkeiksi suunnittelukohteiksi muodostuvat etenkin erilaiset läpikulun paikat, joissa tapahtuu julkiselle kaupunkitilalle ominaisia tuntemattomien lyhyitä kohtaamisia.

Suunnittelijan käyttämissä esitystavoissa tulee korostua käyttäjän mittakaava ja kokemus tilasta liikkeessä. Käyttäjä tulee ottaa luontevaksi osaksi koko suunnitteluprosessia, sillä monet miellyttäviksi koetut paikat perustuvat säännöllisten käyttäjien kehojen liikkeeseen. Tilasuunnittelijan keinot eläytyä käyttäjän asemaan eivät toisin sanoen rajoitu fyysisen tilan muokkaamiseen.

Oma arvio ja aiheita lisätutkimukselle

Taiteilijan ja suunnittelijan työssä on oleellinen ero. Siinä missä taiteilija mahdollisesti osoittaa epäkohtia, suunnittelijan tulee tarjota ratkaisu. Konkreettinen lopputulos on ymmärrettävästi suunnittelun mitta, sillä suunnittelu kohdistuu yleensä käyttöympäristöön. Tarkoituksenmukaisuus erottaa arkkitehtuurin muista taiteen aloista sekä puhtaasta fenomenologiasta.

Kokemukseni mukaan suunnitteluprosessi toisinaan kärsii siitä, että jo aikaisessa vaiheessa prosessia suunnittelijalla pitää olla mielessään konkreettinen kuva ratkaisusta. Lopputulos toisin sanoen ohjaa suunnitteluprosessia, sen sijaan että tulos muodostuisi puhtaasti prosessin seurauksena. Halusin tutkimuksessani keskittyä rauhassa pohtimaan suunnittelun taustalla vaikuttavia käsityksiä. Minua kiinnosti tietää, mistä lähtökohdista rakennettua ympäristöä suunnitellaan. Tutkimuksessani totesin, että osa nykyisen rakennetun ympäristön ongelmista johtuu siitä, että taustalla vaikuttava ihmiskäsitys on objektiivisuudessaan yksipuolinen eikä esimerkiksi liikkeeseen liittyviä ilmiöitä täysin tunnisteta.

Tutkimuksessani nousi esiin teorian ja käytännön yhteensovittamisen vaikeus. Kyse on niin laajasta kokonaisuudesta koskien koko ajattelumme historiaa, että tuntuu vaikealta ohjata keskustelua konkreettisen suunnittelun suuntaan. Uskon, että arkkitehtuurin fenomenologian kritiikki johtuu ainakin osaksi juuri siitä, että sinän-

sä kiinnostavat ajatukset tuntuvat vaikeilta siirtää käytäntöön. Jotta ajatukset voisivat levitä laajemmin suunnitteluun, tarvitaan siltoja teorian ja käytännön välille. Pidän tärkeänä monialaista tutkimusta, joka tapahtuu suunnittelun näkökulmasta.

Lisäksi pidän tarpeellisena tutkimusta, jossa tarkastellaan, miten ihmisen toiminnallisuus tilassa vaikuttaa ihmisen ympäristösuhteeseen. Toiminnallinen tapa havainnoida ja arvottaa ympäristöä kyseenalaistaa visuaalisuutta korostavan tavan tehdä arkkitehtuuria ja näen toiminnallisuutta tarkastelevassa tutkimuksessa tärkeän arvon paitsi suunnittelulle, myös esimerkiksi ympäristökasvatukselle. Samalla kun tilan kokemista tutkitaan tällä hetkellä muun muassa empiirisesti neurotieteissä, toivon myös subjektiiviseen kokemukseen perustuvan tutkimuksen kehittyvän. Esimerkiksi Lefebvren rytmianalyysiin ei ole varsinaisia käytännön ohjeita, minkä vuoksi metodia on vaikea käyttää tutkimuksessa ¹⁶⁵.

Tällä hetkellä leikkipuistot ovat ainoita julkisia paikkoja, joissa suunnittelun lähtökohtana on liikkeen kokemuksellisuus ¹⁶⁶. Olisi kiinnostavaa nähdä, millaisia paikkoja syntyisi, jos suunnittelun lähtökohdaksi otettaisiin puhtaasti kokemus liikkeestä. Tällaisen paikan suunnittelemiseen löytyy kiinnostavaa materiaalia toimintaympäristöään laajentaneen nykykoreografian projekteista sekä 60-70 -lukujen tanssitaiteen teoksista, joissa yhdistettiin tanssitaidetta kuva- ja veistotaiteeseen ¹⁶⁷. Liikkeen kokemuksellisuuteen

165 Ks. LeFebvre 2013 [1993].

166 Parviainen 2007, 47.

167 Ks. Esimerkiksi Simone Forti: *See-Saw* (1960) ja *Slant Board* (1961); Trisha Brown: *Man Walking Down the side of a building* (1970), Bruce Nauman: *Green Light Corridor* (1970), Robert Morris: *Robert Morris*, Tate Gallery (1971), William Forsythe: *The Fact of Matter* (2009).

keskittynyt paikka tarjoaisi kehollisen kokemuksen kaupungista ja avaisi uusia näkökulmia rakennettuun ympäristöön.

Henkilökohtaisesti merkittäväksi tutkimuksessani koen sen, että tutkimus puolustaa tilasuunnittelijan ammatin tärkeyttä. Pidän arvokkaana sekä esiin nousutta mahdollisuutta vaikuttaa ihmisen kokemukseen hyvin henkilökohtaisella tasolla että mahdollisuutta kommentoida laajemmin yhteiskunnallisella tasolla esimerkiksi julkisen tilan käyttöä.

Lähteet

Painetut lähteet

Ameel, L. & Tani, S. 2007. Säröjä kaupunkitilassa: parkour. *Alue ja ympäristö*. 36:1. 3-13.

Ameel, L. & Tani, S. 2012. Everyday Aesthetics in Action: Parkour Eyes and the Beauty of Concrete Walls. *Emotion, Space and Society*. 5:3. 164–173.

Bloomer, K.C. & Moore, C.W. *Body, Memory and Architecture*. 4. painos. New Haven: Yale University Press.

Blundell Jones, P. & Meagher, M. 2015. *Architecture and movement. The dynamic experience of building and landscapes*. London: Routledge.

Borden, I. 2001. *Skateboarding, Space and the City, Architecture and the Body*. Oxford: Berg.

Carman, T. 2008. *Merleau-Ponty*. Lontoo: Routledge.

Carman T. 2012. Esipuhe. Teoksessa Merleau-Ponty, M. *Phenomenology of Perception* 2013. Käännös Landes, D.A. Abingdon: Routledge. Alkuperäisteos *La Phénoménologie de la Perception*. 1945. Pariisi: Gallimard.

Cresswell, T. 2006. *On the Move. Mobility in the Modern Western World*. New York: Routledge.

Edensor, T. 2010a. Thinking about Rhythm and Space. Teoksessa Edensor, T. (toim.) *Geographies of Rhythm: Nature, Place, Mobilities and Bodies*. Farnham: Ashgate. 1-20.

Edensor, T. 2010b. Walking in rhythms: place, regulation, style and the ow of experience. *Visual Studies*. 25:1. 69-79.

Forsythe, W. 2011. Choreographic objects. Teoksessa Spier, S. (toim.) *William Forsythe and the practice of choreography: it starts from any point*. London: Routledge. 90-92.

Forss, A-M. 2007. *Paikan estetiikka. Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologia*. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.

Gehl, J. 2010. *Cities for people*. Washington: Island press.

Gehl, J. 2011. *Life Between Buildings. Using Public Space*. Käännös Koch, J. New York: Van Nostrand Reinhold. Alkuperäisteos *Livet mellem husene*. 1980. Arkitektens Forlag.

Haarni, T., Karvinen, M., Koskela, H. & Tani, S. 1997. *Tila, paikka ja maisema*. Osuuskunta vastapaino, Tampere.

- Haedicke, S. 2015. Co-performance of bodies and buildings. Compagnie Willi Dorner's bodies in urban spaces and Fitting and Asphalt Piloten's around the block. *Theatre Journal*. 67:4. 643-661.
- Hale, J. 2013. *Merleau-Ponty for architects*. London: Routledge.
- Hillier, B. 1996. *Space is a Machine*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hillier, B. & Hanson, J. 1984. *The Social Logic of Space*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hirsch, A. 2014. *City choreographer Lawrence Halprin in urban renewal america*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Holl, S. 2013. Speaking through the silence of perceptual phenomena. *OASE Journal for architecture*. 90:2. 23-25.
- Jacobs, J. 1993 [1961]. *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Vintage Books.
- Jirón, P. 2010. Repetition and Difference: Rhythms and Mobile Place making in Santiago de Chile. Teoksessa Edensor, T. (toim.) *Geographies of Rhythm: Nature, Place, Mobilities and Bodies*. Farnham: Ashgate.
- Klien, M. & Valk, S. 2008. Choreography as an aesthetics of change. Teoksessa Klien, M. & Valk, S. (toim.) *Choreography as an aesthetics of change*. Limerick: Daghda dance company Ltd. 20-25.
- Kusenbach, M. 2003. Street phenomenology. The go-along as ethnographic research tool. *Ethnography*. 4:3. 455-485.
- Lavadinho, S. & Winkin, Y. 2008. Enchantment Engineering and Pedestrian Empowerment: The Geneva Case. Teoksessa Ingold, T. & Vergunst, J. L. (toim.) *Ways of Walking: ethnography and practice on foot*. Aldershot: Ashgate.
- Lehtinen, S. 2015. *Excursions into everyday places: Mapping aesthetic Potentiality of Urban Environment through Preaesthetic Sensitivities*. Diss. Tampere: Tammerprint.
- Lefebvre, H. 1991. *The production of Space*. Käännös: Smith, D. Oxford: Blackwell.
- Alkuperäisteos La production de l'espace. 1974. Pariisi: Anthropos.
- Lefebvre, H. 2013. *Rhythmanalysis: Space, Time and Everyday Life*. 2. Painos. Käännös: Elden, S. & Moore, G. Lontoo: Bloomsbury. Alkuperäisteos Éléments de rythmanalyse. 1992. Pariisi: Éditions Syllepse.
- Libeskind, D. 2001. *The space encounter*. New York: Universe Publishing.
- Lorimer, H. 2011. Walking: New Forms and Spaces for Studies of Pedestrianism. Teoksessa Cresswell, T. & Merriman, P. (toim.) *Geographies of Mobilities: Practices, Spaces, Subjects*. Farnham: Ashgate. 19-34.
- Low, S. 2014. Placemaking and embodied space. Teoksessa Sen, A. & Silverman, L. (toim.) *Making place - space and embodiment in the city*. Bloomington: Indiana University Press.

- Monni, K. 2004. *Olemisen poeettinen liike. Tanssin uuden paradigman taidefilosofisia tulkintoja Martin Heideggerin ajattelun valossa sekä taiteellinen työ vuosilta 1996-1999*. Diss. Acta Scenica 32. Teatterikorkeakoulu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Pallasmaa, J. 1993. *Maailmassaolon taide, Kirjoituksia arkkitehtuurista ja kuvataiteista*. Helsinki: Painatuskeskus
- Pallasmaa, J. 2002. Ihon silmät. Arkkitehtuuri ja aistit. *Synteesi*. 20:4. 4-19.
- Pallasmaa, J. 2012 [1996]. *The eyes of the Skin. Architecture and the senses*. 3. painos. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Parviainen J. 2000. Kehollinen tieto ja taito. *Ajatus: Suomen Filosofisen yhdistyksen vuosikirja* 57. 147-166.
- Parviainen, J. 2006. *Meduusan liike: Mobiliiajan tiedonmuodostuksen filosofiaa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Parviainen, J. 2007. Tila avautuu toiminnaksi: leikkipuistoista tietokonepeleihin. Teoksessa Mäkinen, O. & Mäntymaa, T. (toim.) *Taide ja liike*. Vaasan yliopiston julkaisuja 282. 39-58.
- Parviainen, J. 2009. Tilan kuvallinen simulaatio. Teoksessa Haaparanta, L., Klemola, T., Kotkavirta, J. & Pihlström, S. (toim.) *Kuva*. Tampere: Yliopistopaino.
- Parviainen, J. 2011. Kinesteettiset kentät ja sosiaalinen koreografia. Husserlin kinestesia-käsitteen ja Batesonin kybernetiikan soveltuvuudesta liikkeen tutkimuksen menetelmiksi 2000-luvun ubiikkisessa ympäristössä. *Tiede & edistys*. 36:2. 109-122.
- Saarikangas, K. 1998. Tilan tekijät, liike. Teoksessa Elovirta, A. & Lukkarinen, V. (toim.) *Katseen rajat, taidehistorian metodologiaa*. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 183-194.
- Saarikangas, K. 1999. Tila, konteksti ja käyttäjä: Arkkitehtonisen tilan, vallan ja sukupuolen suhteista. Teoksessa Saarikangas, K. (toim.) *Kuvasta tilaan*. Tampere: Vastapaino. 247-298.
- Seamon, D. 1979. *A Geography of the Lifeworld: Movement, Rest and Encounter*. Guildford: Billing & Sons.
- Sennett, R. 1977. *The fall of public man*. New York: Knopf.
- Sepänmaa, Y. 2003. Multi-sensoriness and the City. Teoksessa Sarapik, V. & Tüür, K. (toim.) *Place and Location. Tallinna: Estonian Academy of Arts*. 75-85.
- Stenos, H. & Aura, S. 1987. *Aika, liike ja arkkitehtuuri*. Espoo: Weilin&Göös.
- Thomas, H. 2013. *The Body and Everyday Life*. Lontoo: Routledge.
- Uimonen, L. 2006. Kaupunki liikkumisen kertomuksena. Teoksessa Haapala, A. & Naukkarinen, O. (toim.) *Mobiliestetikka. Kirjoituksia liikkeen ja liikkumisen kulttuurista*. Helsinki: Erikoispaino Oy. 122-136.

Wunderlich, F.M. 2008. Walking and Rhythmicity: Sensing Urban Space. *Journal of Urban Design*. 13:1. 125–139.

Yudell, R.J. 1978. Body movement. Teoksessa Bloomer, K.C. & Moore, C.W. (with a contribution by Yudell, R.J.) (toim.) *Body, Memory and Architecture*. 4. painos. New Haven: Yale University Press. 57-76.

Painamattomat lähteet

Kaikki Internet-osoitteet on tarkistettu 6.4.2018.

KSV

Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. 2013. *Kohti urbaanimpaa Helsinkiä*.

Yleissuunnitteluosaston selvityksiä. <https://www.hel.fi/hel2/ksv/julkaisut/yos_2013-2.pdf>

Mortensen, L. 2000. *Kaupunki asukkaille*. Käsikirjoitus: Gehl, J. ja Mortensen, L.

Suomentanut: Hirvonen, T. Beth Film Aps, Yle Import 2000, TV 1.

Pasqualini, I. 2016. Visual touches, touching views. Konferenssissa *Empirical: embodiment in architecture & neuroscience*. Lausannen teknillinen korkeakoulu. Verkkoluento. <<https://www.youtube.com/watch?v=9rAtcjPmloQ>>

Seamon, D. 2010. Merleau-Ponty, Perception, and Environmental Embodiment: Implications for Architectural and Environmental Studies. Teoksessa McCann, R. & Locke, P. (toim.) *Merleau-Ponty and the Flesh of Architecture*. <<https://www.scribd.com/doc/208121105/Seamon-D-2010-Merleau-Ponty-Perception-And-Environmental-Embodiment-Implications-for-Architectural-and-Environmental-Studies>>

Tartia, J. 2014. *Rytmejä kaupunkitilassa. Rytmianalyttinen näkökulma arkisiin kävelyreitteihin kaupungissa*. Pro gradu -tutkielma. Ympäristöpolitiikan ja aluetieteen koulutusohjelma. Tampereen yliopisto.

<<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96293/GRADU-1415794115.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>

Kuvat 1-14

Rasti, L. 2006-2014. Valokuva.

Liitteet

Kuvia ja kirjoituksia teoksesta *Bodies in Urban Spaces*

Kehon potentiaali

Teoksen tanssijana olen oppinut valtavasti ihmiskehon potentiaalista. Esiintyjät ja yleisö levittäytyvät julkiseen tilaan ja ottavat ohimeneväksi hetkeksi tilan haltuunsa. Tanssijat ottavat tilaa haltuun esimerkiksi valtaamalla yksityisen ovisyvennyksen. Tämän lisäksi yleisö valjastetaan teoksessa suurempaan kadunvaltaajan rooliin.

Esityksen harjoitukset ja esitystilanne on keskeytetty ja yritetty keskeyttää monta kertaa. Lontoossa koreografın piti antaa poliisille etukäteen arvio, kuinka monta ihmistä on tulossa seuraamaan esitystä. Dorner antoi arvioksi 250 katsojaa, mutta jossain vaiheessa katsojia olikin 1000. Poliisi halusi keskeyttää esityksen kulun, mutta 1000 ihmistä marssi patsaiden perässä ja esimerkiksi liikenne Lontoon sillalla pysähtyi kokonaan. Utrechtissä puolestaan poliisi tuli keskeyttämään harjoitukset vaiheessa, jossa tanssijat seisoivat jalkakäytävällä ja keskustelivat kaupungin tarjoamista mahdollisuuksista. Paikallisen poliisin mukaan ryhmän tuli hajota, sillä yli kahdeksan ihmistä ei saa kokoontua ilman erillistä ilmoitusta.

On ollut kiinnostavaa huomata, miten eri kaupungeissa ihmiset ovat omaksuneet niin erilaisia rooleja suhteessa kaupunkitilaan. Berliinissä ihmiset ovat ottaneet avoimet kaupunkitilat haltuunsa, kun taas osassa euroopan kaupungeista on sisäistetty merkittävästi tiukemmat käyttäytymisnormit. Normien ja sääntöjen erot kaupungeissa ovat suuria ja mielenkiintoisinta on ollut huomata juuri se, miten kaupunkilaiset ovat

sisäistäneet niinkin erilaiset käytännöt omaan toimintaansa. Jonkun muun kaupungin tavat tuntuisivat utopialta jossain toisessa kaupungissa. Käyttäytymismallien takaa löytyy historiallisia ja kulttuurisia selityksiä, mutta osaksi kyse on varmasti myös siitä, ettei tämänhetkistä tilannetta haasteta. Ulkopuolisena tilanne näyttääytyy valtavana mahdollisuutena uusien utopioiden kuvitteluun ja sosiaalisten käytäntöjen muokkaamiseen.

Kehollistunut arkkitehtuuri

Bodies in Urban Spaces -teoksen harjoitteluvaiheessa tanssijat tutustuvat kaupunkiin poikkeuksellisella tavalla. Saatan saapua sunnuntai-iltana englantilaiseen pikkukylään ja jo maanantaiaamuna sovittaa kehoani paikallisen lyhtypylvään ja aidan väliin. Yhtäkkiä kaupungin pinnoista, muodoista ja mittasuhteista tulee merkityksellisiä. Tiedän, että espanjalainen puiston penkki on huomattavasti matalampi kuin englantilainen.

Tanssijat omaksuvat nopeasti uudenlaisen tavan hahmottaa kaupunkitilaa. Nähdessäni kaarevan ovisyvennyksen, näen siinä välittömästi myös pyöristyneen selän. Mietin nopeasti, miten voisin kiivetä karmia ylös ja laskeutua turvallisesti. Lähiympäristö alkaa antaa selkeitä toimintaohjeita. Susan Haedicke on analysoinut Dornerin teosta osana esseetään, jossa hän pohtii kehon ja rakennuksen suhdetta. Haedicke puhuu ”kehollistuneesta arkkitehtuurista” kuvaillessaan Dornerin patsaita. Termi on mielestäni osuva, sillä patsaat todella tuntuvat olevan enemmän kuin osiensa summa.¹⁶⁸

Haedicke kuvailee ihmiskehojen sytyttävän eloon elottomat arkkitehtoniset objektit, joiden kanssa ne muodostavat patsaita. Suhde on

168 Haedicke 2015.

symbioottinen, koska objektit vastaavat omalla tavallaan ihmiskehojen läheisyyteen.¹⁶⁹ Tim Ingold kuvailee ihmisen ja elottoman maailman suhdetta niiden välisenä tanssina, jossa molemmat vievät vuorotellen¹⁷⁰. Bodies in Urban Spaces tuo näkyviin Ingoldin kuvaileman tanssin ja ehdottaa aktiivista kaupunkitilaa, jossa arkkitehtuuri ja ihminen vahvistavat toisiaan yhtäaikaisesti.

Dornerin teoksessa rakennukset saavuttavat arkkitehtonista objektia selvästi suuremman merkityksen. Dorner häiritsee teoksellaan elollisen ja elottoman kahtiajakoa ja ehdottaa siten vaihtoehtoisia tapoja katsoa kaupunkielämää. Teoksessa ihmiskeho ja arkkitehtuuri ovat yhteistyössä ja lyhytaikaiset patsaat ehdottavat inhimillistä näkökulmaa kaupunkitilaan.¹⁷¹

Kysymys julkisen tilan politiikasta

Bodies in Urban Spaces nostaa esiin kysymyksen julkisen tilan politiikasta. Kenellä on oikeus julkiseen tilaan, kun kaupungissa toimiminen perustuu nykyään suurelta osin kuluttamiseen ja liikkumiseen paikasta toiseen? Kaupunkilaiset ovat mukautuneet julkisen tilan kaupallistumiseen ja omaksuneet passiivisen matkustajan roolin. Bodies in Urban Spaces, kuten useat muutkin tärkeitä julkisen tilan taideteokset, herättää kaupunkilaiset tiedostamaan ja tarvittaessa kyseenalaistamaan julkista tilaa ohjaavat prioriteetit ja arvot. Teos muistuttaa ihmisiä siitä, että heillä on mahdollisuus toimia aktiivisina ja merkityksellisinä julkisen tilan muokkaajina. Kaupunkitilan tulevaisuus on auki ja kaupunkilaisten käsissä.

169 Haedicke 2015, 1.

170 Ingold 2013, 31.

171 Haedicke 2015, 2-5.

Bodies in Urban Spaces ei ole vain taidetta, joka on sijoitettu julkiseen tilaan, vaan se on julkista esittämiensä kysymysten vuoksi. Julkisen tilan taiteen arvo perustuu sen voimaan kiinnittää uudenlaisten yleisöjen huomio tärkeisiin sosiaalisiin ja ekologisiin aiheisiin. Dornerin teos tavoittaa valmistautumattoman ja heterogeenisen yleisön. Yleisö koostuu kaupunkilaisista, joiden tulevaisuutta teos käsittelee.

Teos arvostelee kaupunkitilaamme suoralla toiminnalla mutta leikillisesti. Dorner antaa välineitä mielikuvitukselle, muttei ehdota mitään suoraan. Sillä ei ole avointa poliittista viestiä, eikä se tartu yksittäisiin epäkohtiin. Teoksen suurin arvo onkin mielestäni sen onnistuneessa tavassa innostaa yleisö vapaasti luonnostelemaan vaihtoehtoisia visioita kaupunkitilallemme ja yhteiskunnallemme. Muutos vaatii aina tapahtuakseen ensin ymmärrystä nykyhetkestä ja sen uudelleen arvioimista. Teos toimii ennen kaikkea aktiivisen ajattelun käynnistäjänä, joka parhaimmillaan johtaa laajempaan pohdintaan koskien julkista tilaa.

Kiitos

Kirsi Monni, perhe ja ystävät

Laura Tuorilan kirjassa *Paikan baletti – kokemuksellinen liike rakennetussa ympäristössä* tarkastellaan kehon liikkeen ja tilan välisiä suhteita. Liikettä tarkastellaan ensin havaitsemisen tasolla ja sitten laajemmin henkilökohtaista ja sosiaalista tilaa rakentavana toimintana. Mielenkiinnon kohteena on julkinen kaupunkiympäristö ja ihmisen arjen toiminnoissa tapahtuva liike. Rakennetussa ympäristössä liikkumista on usein tarkasteltu liikenteenä. Toinen toistuva tapa lähestyä asiaa on ollut romantisoitu matka. Kirjassa asetutaan näiden tarkastelutasojen välille ja tutkitaan arjen liikkeeseen liittyviä henkilökohtaisia tekijöitä. Esitelystä teoriasta johdetaan periaatteet kehon liikettä monipuolisesti huomioivalle julkisen kaupunkiympäristön suunnittelulle.

Kirjoittaja Laura Tuorila on tilasuunnittelija ja tanssija. Kirjassa eritely ja artikuloitu kehollinen tieto perustuu Tuorilan tanssijakokemukseen koreografi Willi Dornerin teoksessa *Bodies in Urban Spaces*.

9 789523 530072 >

**TEATTERI-
KORKEAKOULU**

X TAIDEYLIOPISTO